

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PIRMSSKOLAS SKOLOTĀJS

SOLVITA BAUMANE-JENDROKA

BĒRNU AR AUTISKĀ SPEKTRA TRAUCĒJUMIEM ADAPTĀCIJA
PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

KVALIFIKĀCIJAS DARBS

Darba vadītāja: docente Dr.paed. Ilze Šūmane

JĒKABPILS 2022

ANOTĀCIJA

Darba autore: Solvita Baumanē- Jendroka

Darba nosaukums: Bērnu ar autiskā spektra traucējumiem adaptācija pirmsskolas izglītības iestādē 3.posmā

Darba vadītāja: docente Dr.paed. Ilze Šūmane

Darba mērķis: izveidot individuālās adaptācijas metodes bērniem ar autiskā spektra traucējumiem 3.posmā

Darba struktūra: ievads, trīs nodaļas skaits, 76 . lappuses , secinājumi, literatūras saraksts, termini, pielikumi.

Pirmajā nodaļā autore apraksta medicīnisko un zinātniski pētniecisko, kā arī psiholoģisko literatūru par to, kas ir autiskā spektra traucējumi bērniem. Vispārējs, īss medicīniskais raksturojums, kas novērojams visbiežāk šādiem bērniem. Autiskā spektra traucējumi bērniem 5-6 gadu vecumā, psiholoģiski pedagoģiskais raksturojums.

Otrajā nodaļā autore, pētot dažādus medicīniskos, psiholoģiskos un zinātniskos, kā arī pedagoģiskos rakstus, izsecina, kādas var būt adaptācijas metodes bērniem ar autiskā spektra traucējumiem 5-6 gadu vecumā, stāsta par atbalsta personālu, kāda ir sadarbība pedagogiem ar atbalsta personālu.

Trešajā nodaļā autore izpēta savas grupas audzēkņi ar autiskā spektra traucējumiem, izpēta dokumentāciju, Veic intervijas ar vecāku, salīdzina iegūtos datus un pētījumus ar zinātniskiem pētījumiem un avotiem. Autore piemēro iepriekšējā nodaļā aprakstītās adaptācijas metodes praktiskā darbā un izdara kopīgos secinājumus.

Atslēgas vārdi: autiskā spektra traucējumi, adaptācija, atbalsta personāls, sadarbība, metodes.

ANATATION

Author of the work: Solvita Baumanė -Jendroka

Job title: adaptation of children with autism spectrum disorders in pre-school education

Supervisor: docent Dr.paed. Ilze Sumane

Purpose of work: Develop individual adaptation methods for children with autism spectrum disorders in pre-school Key Stage 3

The structure of the work: introduction, three chapters, pages, glossary, list of references, bibliography, appendices

Key words: autism spectrum disorders, adaptation, support staff, cooperation methods

In the first chapter, the author describes the medical, research and psychological literature on autism spectrum disorders in children aged 5-6. A general, brief medical, description of what is seen most often in such children. Autism spectrum disorders in children aged 5-6 years, psychoeducational characteristics.

In the second chapter the author studying various medical, psychological, as well as pedagogical and scientific articles deduces what can be the methods of adaptation for children with autism spectrum disorders aged 5-6 years, talks about to find out what support methods can be used for children with autism spectrum disorders aged 5-6 years, talks about the cooperation of support staff with the teacher.

In the third chapter, the author studies a student with autistic spectrum disorder in the group, examines the documentation. doctor's reports, She conducts an interview with a parent, compares the data and research with scientific studies and sources. The author applies the adaptation methods described in the previous chapter in practical work and draws the overall conclusions.

SATURS

Ievads	6-9
1. 5-7 gadus veci bērni ar autiskā spektra traucējumiem raksturojums	10-11
1.1. Autiskā spektra traucējumu vispārējs raksturojums	10-11
1.2. Bērnu ar autiskā spektra traucējumiem pedagoģiskais raksturojums	11-14
2. Adaptācijas metodes bērniem ar autiskā spektra traucējumiem	14
2.1. Bērna ar autiskā spektra traucējumiem sagatavošana pirmsskolas izglītība apmeklējumam	15-16
2.2. Pedagoģiskās metodes darbam ar bērniem, kuriem ir autiskā spektra traucējumi	16-19
2.3. Atbalsta personāla nozīme pedagoga darbā ar bērniem, kuriem ir autiskā spektra traucējumi	19-21
2.4. Pedagoga sadarbība ar ģimeni	22-23
3. Empīriskais pētījums	
3.1. Izvēlētās metodes apraksts	22-23
3.2. Audzēkņa raksturojums	23-24
3.3. Pētījuma rezultātu apkopojums	24
3.3.1. Dokumentu analīze	24-26
3.3.2. Piedāvātās adaptācijas metožu modeļi	26-28
3.3.3. Izglītojamā ar AST novērošana	28-39
3.3.4. Intervijas analīzes rezultāti	40-41
Secinājumi	41-42
Izmantotā literatūra un avoti	43-45
Pielikumi	
Pielikums Nr.1	46
Pielikums Nr.2	47-49
Pielikums Nr.3	50-56
Pielikums Nr.4	57-64
Pielikums Nr.5	65-69
Pielikums Nr.6	70-72

IEVADS

No "Rezolūcija par izglītību un sociālo iekļaušanu bērniem un jauniešiem ar autisma spektra traucējumiem" Pirmsskolas un tālākizglītības mācību programmas ir jāievieš profesionāļiem, kas var iesaistīties, kas var iesaistīties bērnu un jauniešu ar autisma spektra traucējumiem izglītībā. Lai apmierinātu individuālās vajadzības ir vajadzīgs individuāls plāns. Tam ir jāietver izglītība, atbalsts un atpūta, jānodrošina izpratnes veidošanos un prasmju apgūšana, kā arī sociālās integrācijas iespējas jāsniedz neatkarīgi no situācijas. (pieņēmusi Eiropas Padomes Ministru komitejā 2007.gada 12.decembrī)

Gan pasaules, gan Latvijas statistikas dati rāda, ka bērnu skaits, kuriem tiek diagnosticēti AST, ar katru gadu palielinās (CDC (a), 2020; CDC (b), 2020; Centrālā statistikas pārvalde, 2020). 2019. gadā Latvijā bija 2369 bērni, kuriem tika diagnosticēti AST, kas ir par 12% vairāk nekā 2018. gadā (BSF (d), 2021). Salīdzinājumam- 2015. gadā AST diagnoze bija 303 bērniem Latvijā (Autisms bērniem, 2017).

Autisma izplatība

2021. gadā CDC ziņoja, ka saskaņā ar 2018. gada datiem aptuveni vienam no 44 bērniem ASV tiek diagnosticēti autiskā spektra traucējumi (ASD), viens no 27 ir zēni, kuriem konstatēts autisms un viena no 116 ir meitenes, kurām konstatēts autisms. Zēniem ir četras reizes lielāka iespēja diagnosticēt autismu nekā meitenēm. Lielākai daļai bērnu autisms joprojām tiek diagnosticēts pēc četrus gadu vecuma, lai gan autismu var diagnosticēt jau 2 gadu vecumā. Autisms ietekmē visas etniskās un sociāli ekonomiskās grupas. Minoritāšu grupas mēdz diagnosticēt vēlāk un retāk. Agrīna iekļaušanās sniedz vislabāko iespēju atbalstīt veselīgu attīstību un sniegt ieguvumus visa mūža garumā. (www.autismspeaks.org/autism-statistics-asd)

Savukārt, saskaņā ar Nacionālās veselības dienesta datiem 2021.gada septembra beigās Latvijā bija reģistrēti 1564 bērni, kas sirgst ar ATS, bet ir pamats uzskatīt, ka patiesais skaits ir krietni lielāks, jo laicīgi netiek noteikta diagnoze. Tam ir vairāki faktori, dažkārt, tā var būt vecāku vaina, vai nu nav pamanīts, vai ir pamanīts, bet seko noliegums, ka bērnam nekas nekaiš. Tad tādi bērni nonāk pirmsskolas izglītības iestādē un pedagogam nākas konstatēt, ka ar bērna attīstību tomēr nav kaut kas kārtībā. Mūsdienās gandrīz katrā vispārīgizglītojošā iestādē var sastapt šādus bērnus. (Nacionālais veselības dienests 2021).

Pētījumi pierāda, ka laicīgi sniegta atbilstoša apmācība būtiski palielina bērnu ar AST izredzes uz panākumiem tālākajā dzīvē (Dawson & Osterling, 1997; Rogers, 1996).

Mūsdienās arvien vairāk vispārīgizglītojošās, tai skaitā arī pirmsskolas izglītības iestādēs, parādās bērni, kuriem ir speciālas vajadzības. Diemžēl, ne vienmēr izglītības iestādes ir tam gatavas. Trūkst speciāli izglītoti, zinoši, pieredzējuši pedagogi, trūkst atbalsta personāla, kas ir ļoti svarīgi, lai pedagogs varētu vieglāk veikt savus pienākumus. Pirmsskolas izglītības iestādēs trūkst asistentu, kas varētu palīdzēt bērniem ar speciālām vajadzībām, atbalstīt ikdienas mācībās un ikdienas gaitās. Arī vecāki ne vienmēr iesaistās. Gadās, ka sevišķi, ja bērns sirgst ar autiskā spektra traucējumiem, vecāks to nemaz negrib pieņemt, tad ir jo īpaši jāskaidro, kāda ir situācija, kādas ir tālākās rīcības. Svarīgi, lai pedagogiem būtu atbalsts, lai neveidojas izdegšanas sindroms nekompetence, vai vienkārši nevēlēšanās ar tādiem bērniem strādāt.

Sekmīgai iekļaujošās izglītības principa iedzīvināšanai ir nepieciešami piemēroti un atbilstoši sagatavoti cilvēkresursi (ES Padome un Komisija, 2015).

Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības veiktā aptaujā vairums respondentu (80 %) pauda viedokli, ka “īstenojot iekļaujošo izglītību, nepieciešams apmaksāts darba laiks pedagogam, pedagoga palīgam, atbalsta personālam kopīga darba veikšanai”. Pedagogi norādīja arī uz nepieciešamību piesaistīt pedagogu palīgus jaunā, kompetencēs balstītā izglītības satura ieviešanai un iekļaujošās izglītības īstenošanai (Vanaga, Grīnfelde 2018).

Tikpat būtisks ir arī atbalsts skolotājiem un citiem izglītības speciālistiem – personām, kuras atrodas izglītības sistēmas centrā, jo, iekļaujot BSV, jārēķinās ar izmaiņām mācību procesa organizācijā.

Daudzu izglītības iestāžu pedagogu un atbalsta personāla profesionālā sagatavotība darbam ar BSV nav pietiekama.

Pēc pašu pedagogu ieskata, lai sekmīgi īstenotu iekļaujošo izglītību, viņiem nepieciešams daudzveidīgs atbalsts – tā secināts pētījumā, kura mērķis bija identificēt problēmas dažādos pedagogu profesionālā atbalsta aspektos. Finansiālā atbalsta nepieciešamību akcentēja 26,1 % no aptaujātajiem, būtisks ir arī metodiskais atbalsts (atbilde sniegta 25,2 % gadījumu), materiāli tehniskais atbalsts (24,9 %) un sabiedrības atbalsts (23,9 %). Četri no 10 aptaujātajiem pedagogiem piesardzīgi vērtēja iespēju integrēt BSV viņu pārstāvētajā izglītības iestādē, ņemot vērā infrastruktūras un mācību līdzekļu neatbilstību, kā arī atbalsta trūkumu. Vairums (86 %) aptaujāto pedagogu norādīja uz papildu apmācības nepieciešamību, atzīstot, ka viņiem trūkst specifisku zināšanu un prasmju komunikācijā ar izglītojamiem un viņu vecākiem (Vanaga, Grīnfelde, 2018).

Atbalsta personu sniegto pakalpojumu klāsts būtu sistematizējams. Arī izglītības sektorā ir nodarbināti gan asistenti, gan skolotāju palīgi, tomēr to funkcijas mēdz pārklāties un ne vienmēr ir skaidras (PKC, 2018).

Ieteikts veidot divas asistentu kategorijas. Pirmajā varētu ietilpt asistenti, kuri nesniedz palīdzību mācību procesā (gadījumos, kad palīdzība saistīta ar invaliditāti), savukārt otrajā – tādi asistenti, kuri sniedz atbalstu mācību procesā (gadījumos, kad palīdzība nav saistīta ar invaliditāti, taču bērnam konstatēti cita veida traucējumi) (Kazakēviča, 2017; Lietpratēju diskusija 11.09.2019.; LR Saeimas Sociālo un darba lietu komisija, SUSTENTO, 2019.)

https://www.saeima.lv/petijumi/Ieklaujosa_izglitiba_berniem_spec_vajadzibas_Latvija.pdf

Izanalizējot apkopotos pedagogu aptaujas rezultātus, var secināt, ka gandrīz katra vispārīzglītojošā, vai tā būtu pirmsskolas, sākumskolas, vidusskolas izglītības iestāde sastopas ar līdzīgām problēmām:

Pedagogu nepietiekama sagatavotība strādāt ar bērniem, kam ir speciālas vajadzības, tai skaitā AST

Nepietiekams metodiskais materiāls

Atbalsta personāla trūkums, to neesamība vispār

Pārlietu liela slodze

Izdegšanas sindroms

Atalgojums

Pētījuma mērķis: veicināt bērnu ar autiskā spektra traucējumiem adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma objekts: Bērns ar autiskā spektra traucējumiem vispārizglītojošā pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma priekšmets: bērna ar autiskā spektra traucējumiem adaptācija vispārējā pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma jautājums: kādas pedagoģiskās metodes izmantot, lai bērns ar autiskā spektra traucējumiem vieglāk adaptētos vispārizglītojošā pirmsskolas izglītības iestādē?

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt teorētisko literatūru par autiskā spektra traucējumiem, metodēm un paņēmieniem, kas atvieglo bērna adaptēšanos pirmsskolas vispārējā izglītības iestādē.
2. Izpētīt un analizēt konkrētā bērna ar autiskā spektra traucējumiem vajadzības un atbilstoši tam veidotu individuālas izglītības metodes.
3. Pedagoģa un atbalsta komandas mijiedarbībā izstrādāt individuālo atbalsta plānu bērnam ar autiskā spektra traucējumiem.
4. Apkopot un analizēt pētījuma rezultātus Pētījuma metodes: Teorētiskās literatūras analīze

Empīriskās pētīšanas metodes - novērošana, dokumentācijas izpēte, ārstu pārrunas ar vecākiem, pārrunas ar atbalsta speciālistiem)

Pētījuma bāze: Pirmsskolas izglītības iestāde X, pētījumā piedalījās viens bērns ar autiskā spektra traucējumiem (pētījuma sākumā 4 gadu vecs, pētījuma beigās - 7 gadi) , 1 pedagogs, 1logopēds, 1sociālais pedagogs, 1skolas psihologs, bērna vecāki.

Pētījuma aktuālitate: Attīstīt bērna sociālās un emocionālās prasmes, kas ietver sevi, savu emociju, domu un uzvedības apzināšanu, spēju saprast citus un veidot pozitīvas attiecības

(MK Nr. 716)

Tas ir pedagogu galvenais uzdevums. Sagatavot bērnus dzīvei, jo katram bērnam ir tiesības uz izglītību.

Aktuāla šī tēma ir arī tāpēc, ka bērni ar ATS arvien vairāk tiek integrēti vispārizglītojošās iestādēs, bet, ne visas iestādes ir tam gatavas, pedagogiem un arī vecākiem trūkst zināšanu, mijiedarbības savā starpā, trūkst atbalsta personāla, sevišķi trūkst asistentu, lai bērns veiksmīgi spētu adaptēties vispārizglītojošā pirmsskolas izglītības iestādē.

Jau vairākus gadus kvalifikācijas darba autore strādā pirmsskolas izglītības iestādē kā pirmsskolas pedagogs. Arī viņai, kā vairumam pedagogu pirmajās darba dienās nācās sakraties ar bērnu, kuram ir autiskā spektra traucējumi. Sākums bija ļoti grūts, nepietiekamas zināšanas, kā darboties ar tādiem bērniem, pat bailes, neziņa, izdegšanas sindroms, tāpēc autore sāka papildus interesēties par autiskā spektra traucējumiem, kā darboties ar tādiem bērniem, metodes un papildus iespējas. Trīs gadu garumā autore pētīja konkrēti savas grupas bērnu, novēroja viņa attīstības dinamiku un piefiksēja to, kā arī kopā ar atbalsta speciālistiem izstrādāja individuālo plānu. Darba autore uzskata, ka bērns ar autiskā spektra traucējumiem var veiksmīgi iekļauties sabiedrībā, apgūt dzīvei

nepieciešamās iemaņas, socializēties, ja pedagogs, vecāki un atbalsta personāls savstarpēji mijiedarbojas, atbalsta, motivē un palīdz bērnam. Ir ļoti svarīgi palīdzēt bērnam adaptēties pirmsskolas izglītības iestādē, jo mums kā skolotājiem ir jāievēro bērna intereses un vajadzības, katrs bērns ir personība ar savu individualitāti un tiesībām uz vispārējo pamatizglītību.

1. 5-7 GADUS VECI BĒRNI AR AUTISKĀ SPEKTRA TRAUCĒJUMIEM

1.1. Autiskā spektra traucējumu vispārējs raksturojums bērniem.

Tiek uzskatīts, ka bērni ar ATS no medicīniskā viedokļa nav slimība, bet viens no bērna centrālās nervu sistēmas attīstības variantiem. Tomēr ATS ir ar attīstību saistīts traucējums visa mūža garumā, kas ietekmē to, kā cilvēks sazinās un saprotas ar apkārtējiem (The National Autistic Society, 2017).

Autiskā spektra traucējumi (AST) ir attīstības traucējumu grupa, kurai raksturīgas grūtības sociālajā komunikācijā, sociālajā mijiedarbībā, stereotipiski uzvedības modeļi un ierobežotas intereses, un šie traucējumi izpaužas pirmajos trīs cilvēka dzīves gados, un saglabājas visa mūža garumā (APA, 2020).

Apkopojot vairāku medicīnisko un zinātnisko pētījumu rezultātus, ATS parādās vairākas kopīgas psiholoģiski klīniskās iezīmes.

Sociālās mijiedarbības traucējumi: izvairīšanās no acu kontakta, grūtības uztvert cita cilvēka žestus, mīmiku, valodu, nav intereses par citu cilvēku domām un jūtām.

Sociālās komunikācijas traucējumi: bieži ierobežota valoda, nespēj atpazīt un paskaidrot savas emocijas, nespēj, vai pārspilēti izsaka savas vēlmes.

Traucēta iztēle: nespēj izprast situācijas sekas, nesaprot briesmas, draudus, bīstamas situācijas, tikt galā, vai samierināties ar jaunām nepazīstamām situācijām, nav domāšanas teorijas, tiek pieņemts, ka bērns dzīvo savā pasaulē un to redz pavisam citādi.

Sensorā uztvere: nepatika pret pieskārieniem, mazgāties, nepatika pret noteiktu skaņu, garšu krāsu, materiālu, līdzsvara problēmas. (DSM-IV Diagnostic and Statistical Manual and Mental Disorders)* (skat pelikumu Nr1), (Vaclava, Aldenrūda, Ilsteds 2012.,7).

The National Autistic Society, Latvijas autisma centrs un Kokneses attīstības centra direktore Anita Ščerbinska pilnīgi piekrīt tam, ka bērna attīstībā kaut kas nav kārtībā, var pamanīt jau agrīnā vecumā, kad bērns nefokusē acu skatienu, neveido acu kontaktu, neseko līdz rotaļlietas kustībai, skatās vienā punktā. Ir svarīgi maksimāli ātri veikt diagnostiku, sniegt atbalstu, jo ja ķermenim, vai psihei, kas trūkst, tas ir neatgriezeniski un statiski. Ir nepieciešams atbalsts bērnam, var korigēt, bet pilnībā psihes traucējumi nekad nepāriet. Tāpat, A. Ščerbinska uzsver, ka bieži vien vecāki atklāj, vai samierinās, ka ar bērnu kaut kas nav kārtībā vien 7 gadu vecumā, kad jāsāk iet skolā un šajā vecumā kaut ko uzlabot bērnam jau ir krietni vien grūtāk, nekā 3, 4 gadu vecumā. Pat tad, kad ir skaidri redzams, ka bērnam acīmredzami nav kaut kas kārtībā ar psihi, bieži nākas sastapties ar vecāku noliegumu, tā A. Ščerbinska.

Līdz 3 gadu vecumam būtu jābūt pievērst uzmanība, ja bērns ar grūtībām kāpj pa kāpnēm, slikti gul, neatsaucās, kad sauc, vāji attīstīta motorika, neizprot vienkāršus norādījumus, neprot komunicēt, spēlēties ar citiem.

Autiskā spektra traucējumi var būt dažādi no viegliem, līdz smagiem attīstības traucējumiem. Bieži vien bērns ar autiskā spektra traucējumiem varēja būt arī ģēnijs kādā jomā (matemātikā, datorzinībās, rēķināt trīsciparu skaitļus), bet pilnībā neprast sevi aprūpēt (sasiet kurpju šņores, pogāt pogas u.tml.). (Raphin Tuchman, 2008).

Klīniskā psiholoģe Zane Kronberga arī uzsver visus trīs galvenos attīstības traucējumus, bet īpaši sensorās uzvedības traucējumus. Sensorie traucējumi ir nepatika pret pieskārieniem, konkrētu materiālu, apģērba gabalu, nepatika mazgāties, nepieciešams cieši saspiest priekšmetu, patīk smagi priekšmeti, kur noslēpties, traucēta līdzsvara izjūta, paaugstināts jūtīgums pret troksni, šūpojās, vai skrien, vai riņķo pa telpu, spiež ciet ausis, bieži mirkšķina acis, neatzīst daudzus trokšņus, bet ir patika pret atsevišķiem trokšņiem. Problēmas ar ēdiena konsistenci, atsakās ēst sajauktus produktus, var ēst vienveidīgu pārtiku (Kronberga "Ārsts.lv"2016 /7.).

Pagaidām nav izdevies atklāt AST rašanās iemeslus un to, kādēļ visā pasaulē strauji pieaug ar AST diagnosticēto bērnu skaits. Tiek meklēti gan ģenētiski iemesli, gan pētīta iespējamā vides kaitīgā ietekme uz bērnu attīstību, gan meklēta sakarība starp kuņģa un zarnu trakta saslimšanām un AST. Tāpat gadījumu skaita pieaugumu saista ar diagnostikas rīku attīstību un to pieejamības palielināšanos (Hertz-Picciotto & Delwiche, 2009).

AST gadījumā autisma simptomu novēršanai nav pieejama medikamentoza ārstēšana, un kā rehabilitācija ieteicama psihosociālā korekcija (Myers et al., 2007; Warren et al., 2011; NVD,

Apkopojot vairākus medicīniskus un psiholoģiskus datus, var secināt, ka ATS nav slimība, bet neiroloģiskas un ģenētiskas dabas traucējumi. Tie nav radušies stresa, audzināšanas, potēšanas, vai vecāku traumatisku pārdzīvojumu rezultātā. Vienkārši cilvēka smadzenes visu apkārtējo pasauli uztver savādāk. Bērns ar ATS neredz kopainu, bet var saskatīt ļoti smalkas detaļas. Var stundām ilgi nodarboties ar vienu monotonu nodarbi, kārtot lietas pēc noteiktas secības, pārzināt kādu konkrētu lietu ļoti smalki, bet var neprast elementāru pašapkalpošanos un izjust lielas bailes un no nezināmā, tādēļ mans kā pedagoga uzdevums ir vērot un sniegt atbalstu, nodrošināt atbilstošu vidi, pielāgotu atbilstoši spējām.

1.2. Bērnu ar autiskā spektra traucējumiem pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums 5-7 gadu vecumā

Kā uzskata L. Vigotskis, tad runas attīstība nav nošķirama no izziņas darbības un sociālās mijiedarbības. Valodas traucējumi garīgās attīstības traucējumu gadījumos raksturojami kā kompleksie valodas sistēmas traucējumi, kā arī domāšanas, gribas un emocionālās sfēras traucējumi. (Vigotskis, 1978).

Tā kā ir izpētīts, ka bērniem ar ATS parasti ir kavēta valodas attīstība, viņi vai nu ļoti vēlu sāk runāt, vai nerunā nemaz, līdz ar to ir aizkavēta visa pārējā attīstība. Tāpat Vigotskis uzskata, ka runas

attīstība nav nošķirama arī no izziņas darbības un sociālās mijiedarbības. Valodas traucējumi garīgās attīstības traucējumu gadījumos raksturojami kā kompleksie valodas sistēmas traucējumi, kā arī domāšanas, gribas un emocionālās sfēras traucējumiem. (Vigotskis, 1978).

Izglītības likums nosaka, ka visiem bērniem 5 gadu vecumā, ir jāuzsāk obligātā izglītība, kas nozīmē, jāsāk apmeklēt pirmsskolas izglītības iestāde, tad pedagogs, logopēds, novērojot bērnu ikdienā var secināt, vai bērnam ir kādi attīstības vai mācīšanās traucējumi. Kam pirmkārt noteikti būtu jāpievērš uzmanība- tā ir valodas attīstība. Ja bērns nerunā, vai runā neskaidri, aprautām frāzēm, neatbild uz jautājumiem, novērojama eholālija*, vai atbild uz uzdoto jautājumu ar pretjautājumu, pilnīgi nesaistītu ar iepriekšējo jautājumu, tad var sākt domāt par to, ka bērnam ir autiskā spektra traucējumi. (šo es pati savārstīju no visa kopā, ko zinu, bet pati saliku)!

Ņemot vērā specifiku valodas attīstībā, bērniem ar AST ir iespējas to adekvāti izmantot komunikācijā (James M. Kauffmann, Daniel P. Hallah, 2011).

Tāpat ir jāvēro, vai bērnam piemīt arī citi attīstības traucējumi. Izglītojamie ar attīstības traucējumiem būs nedroši, kā arī nesakārtotāki. Grūtības ir iesaistīties sarunā, atbildēt uz jautājumiem, paust savu viedokli. Grūtības koordinēt sevi darbam (Norbury CF., Gooch D., Wray C., Baird G., Charman T., Simonoff E., Vamvakas G., Pickles A. 2018).

Mācības pirmsskolā parasti notiek caur rotaļu, tās sauc par rotaļnodarbībām. Izglītojamie caur rotaļu pēta un mācās. (VISC 2013). Ir ievērots, ka bērni, kam piemīt autiskā spektra traucējumi bieži neiesaistās rotaļās, tā kā neizprot to jēgu, baidās vai nevēlas komunicēt ar vienaudžiem, nepiedalās lomā rotaļās, jo nav iztēles spējas (Simon Baron-Cohen, 1985).

Problēmas parasti sagādā pārslēgšanās no vienas darbības uz otru, sevišķi, ja tas ir jādara ātri, piemēram tikko bija zīmēšana, jāskrien uz sportu, ja bērns ar ATS tam nav sagatavots, sekos negatīva uzvedība, raudāšana, histērija, lišana zem galda, sišana un cita veida destruktīva jo bērns var nebūt sagatavots pārejai uz citu darbību, bērniem ar ATS ir nepieciešams ilgāks laiks, lai pārietu no vienas darbības uz citu, nepieciešams vairāk atpūtas. Arī darba autore ir novērojusi šādu destruktīvu uzvedību, kad ir jāpārslēdzas no vienas darbības uz citu, bērnam bieži uznāk dusmu un agresijas lēkmes.

Bērni ar ATS ar grūtībām, vai nemaz neorientējas telpās, var biedēt lielas telpas, kā arī telpas, kur ir liels troksnis, spoža gaisma, skaļa mūzika, daudz nepazīstamu cilvēku. Šādi bērni pie citām telpām ir jāpieradina pamazām. Var būt vēlme palīst zem galda, krēsla, ielīst skapī, rotaļu kastē, mazā, šaurā vietā, kur jūtas drošībā. (Latvijas autisma asociācija, 2015).

Tāpat, bērni ar autiskā spektra traucējumiem ātri nogurst, viņu uzmanība paliek nenoturīga. Viņi vai nu sāk garlaikoties, vai traucēt citiem, riņķot pa telpu. Šādiem bērniem nodarbība nedrīkst ilgt pārāk ilgi, jo viņi nespēj tik ilgi koncentrēties mācībām. Savādāk, ja bērns pats izvēlas darboties, kā vēsta dažādi apkopotie avoti, ko autore pētīja, tad bērni ar autiskā spektra traucējumiem var izvēlēties nodarbi, ko var darīt ilgstoši, piemēram kārtot klucīšus noteiktā secībā, spaidīt kādu rotaļlietu, kas izdod konkrētu vienu un to pašu skaņu, likt puzzle, griezt kādas mašīnas riteni. u.tml. (Autisma asociācija 2015).

Uzmanība ir nenoturīga, koncentrējas uz monotonām darbībām un uz paša izdomātām aktivitātēm. Uz citu ierosinātām aktivitātēm dezorganizēts (Vaclava, Aldenrūda, Ilsteds 2012).

Var labi atcerēties mūzikas melodiju, burtus, skaitļu kartes, runas frāzes arī svešvalodā, attēlus, neparastas detaļas. Pati mācīšanās ir neapzināta, iegaumējot darbības secību, grūti iemācīties pašaprūpes iemaņas. Atmiņā paliek vizuālie fakti. (Kronberga, 2016).

Bērniem ar ATS var piemist emociju trūkums, nereaģēšana uz citu emocijām un jūtām, nesaprot humoru, sarkasmu, lēni atsaucas uz savu vārdu, lai gan dzirde normāla, grūtības saprast citu nodomus, izteikti negatīva attieksme uz citu cilvēku lūgumiem vai prasībām kā arī samazināta spēja baudīt sociālas situācijas, kas citiem cilvēkiem patīk (Masaļska).

Tāpat bērniem ar ATS var būt pazemināta, vai paaugstināta maņu uztvere, redze, dzirde tauste oža, garša, tās visas var būt saasinātas, vai tieši otrādi pazeminātas. Bērns ar ATS var izrādīt nepatiku piemēram pret ēdienu, ēst tikai vienas krāsas ēdienu, ēd tikai kaut ko noteiktu, piemēram ēdienu tikai baltā krāsā Skaļa mūzika, vai ielas trokšņi var izraisīt baiļu sajūtas, bērns spiež ciet ausis, kliež, taisa histēriju, jo lieli trokšņi izraisa baiļu sajūtas, turpretī cits monotons troksnis izraisa patiku. (Vaclava, Aldenrūda, Ilsteds 2012). Lai saprastu, kāpēc bērnam ir uznākusi histērijas lēkme, vai dusmas, agresivitāte, kategoriska nevēlēšanās kaut ko darīt ir jāmēģina atrast cēloņi, kāpēc bērns tā uzvedās, varbūt kaut kas var sāpēt, pārāk spilgta gaisma, pārāk liels troksnis (Kronberga 2017). Vienmēr pastāv cieša saistība starp bērna uzvedību un viņa izjūtām (Vaclava, Aldenhūda, Ilsteds, 2012).

Autiska bērna emocijas ir ļoti savdabīgas, šie bērni atpazīst savus tuviniekus, taču var neizrādīt nekādas emocijas, toties kāds priekšmets viņus var aizraut vairāk. (Tūbele, Šteinberga, 2004).

Tā kā bērnam ar ATS ir traucētas sociāli mijiedarbības spējas, komunikācijas spējas, iztēle un sensorās izjūtas, tad pedagoga uzdevums ir laikus to pamanīt, sniegt atbalstu bērnam, iedrošināt un palīdzēt adaptēties vispārējā pirmsskolas izglītības iestādē, jāsaprot, kādas metode labāk pielietot.

Izpētot bērnu ar AST pedagogiski psiholoģisko raksturojumu, var secināt, ka bieži pati lielākais izaicinājums pedagogam ir valoda.

Pamatproblemātika, kas saistās ar autismu ir verbālā komunikācija. (Vaclava, Aldenrūda, Ilsteds, 2012).

Bērns var ļoti maz runāt, runāt nesaprotami, vai nerunāt nemaz, līdz ar to var rasties grūtības saprast, ko bērns vēlas, kādas ir viņa sajūtas. Ja bērns nespēs pateikt, ko vēlas, var sekot dusmu, agresijas lēkmes, vai gluži pretēji, bērns var noslēgties sevī un ne ar vienu nekomunicēt. Pedagogam noteikti būtu jāiesaista logopēds.

Pārslēgšanās no vienas nodarbes uz citu. Bērni ar AST nespēj uzreiz pārslēgties no vienas nodarbes uz citu. To savā darba vidē pieredzēja arī darba autore tikko uzsākot darba gaitas un sastopoties ar bērnu, kuram ir AST. Sekoja histērijas lēkmes, pilnīgs noliegums, bēgšana projām, mantu sviešana pa gaisu u.c. destruktīvas darbības. Ar ko noteikti jāreķinās pedagogam, ar laiku nobīdi, bērns pēc kāda laika ir spējīgs pārslēgties tikai savā individuālajā tempā. Ideālajā variantā ir labi, ja šādā gadījumā palīdz skolotāja palīgs, jo grupā ir vēl 15 bērni, kuriem ir jāiet uz sporta nodarbību.

Nenoturīga uzmanība No bērna, kam ir AST, nevar gaidīt, ka viņš ilgstoši pildīs pedagoga uzdoto uzdevumu. Bērns ar AST ilgstoši var koncentrēties uz kādu savu izdomātu darbību, likt puzzle, kārtot klucīšus, spaidīt kādu pogu. Veikt monotonas sev patīkamas darbības. Pedagogam nebūtu ieteicam bērnu no tā atraut.

Bērns ar AST kādā no jomām var būt pat ļoti zinošs. Darba autores gadījumā tie ir burti un skaitļi, kā arī dators. Bērns rēķina, lasa un ātri darbojas ar datoru, bet ir vāji attīstītas pašapkalpošanās

prasmes un sīkā motorika. Pedagogam būtu jānovēro un jāpiefiksē, kuras bērnam ir stiprās puses, jāturpina pilnveidot, kuras vājās, jāmotivē darboties ar apbalvošanas sistēmu,

Paaugstināts vai pazemināts maņu jūtīgums. Katram bērnam, kam piemīt AST, tas var atšķirties, tāpēc pedagogam atkal jābūt vēriģam un jāspēj atpazīt, kas tieši bērnam izraisa trauksmi, histēriju, bailes, spiež ausis ciet, acis ciet. Darba autores gadījumā tas ir liels troksnis, bērns spiež ciet ausis, riņķo pa grupu. Ēd tikai vienvēidīgu pārtiku.

Iztēles trūkums. Bērns nevēlas piedalīties rotaļās, kurās ir kaut kas jāattēlo, tā kā nespēj iztēloties, ko no viņa pedagogs prasa, nespēj domāt abstraktos jēdzienos. Parasti izprot skaidras, īsas norādes. Pedagogam jāreģinās ar to, ka jābūt vizuālai informācijai, lai bērns saprastu, ko no viņa grib.

Uzskatāma plāna izveidošana būtiski atvieglo bērnam ar AST ikdienu. (Vaclava, Aldenrūda, Ilsteds, 2012).

Emociju trūkums, neprasme tās paust. Pedagogam jābūt gatavam, ka bērnam var trūkt empātijas sajūtas, ja nedabū, ko grib, var kādam iesist, pagrūst un citādi destruktīvi rīkoties.

Apkopojot visu šo ar ko ik dienas nākas saskarties arī pašai autorei pats galvenais pedagogam darbā ar bērniem, kuriem piemīt AST ir nepieciešamas zināšanas par AST simptomātiku un kā uz tām reaģēt, tolerance pret bērniem, saprast, ka katrs ir personība ar savām vajadzībām.

2. ADAPTĀCIJAS BĒRNIEM AR AUTISKĀ SPEKTRA TRAUCĒJUMIEM VISPĀRĒJĀ PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

2.1. Adaptācija pirmsskolas izglītības iestādē

Pirmsskolas izglītība ir pirmā izglītības pakāpe Latvijas izglītības sistēmā, kurā notiek bērna personības daudzpusīga veidošanās, veselības stiprināšana, sagatavošanās pamatizglītības apguvei (Izglītības likuma 1. panta 18. daļa). Tā ir ikviena indivīda, ikviena Latvijas sabiedrības locekļa izglītības pamats.

Adaptācija ir pielāgošanās jaunai situācijai, prasībām, noteikumiem apstākļiem. Tā ir satraucoša, jo bērnam daudz kas ir nezināms. Arī tad, ja apkārtējie apstākļi ir bērna vajadzībām pilnībā atbilstoši, nepieciešamas vairākas nedēļas, dažkārt, mēneši, lai pilnībā pielāgotos jaunajiem apstākļiem jaunā, nepazīstamā, vai laika gaitā izmainītā vidē ar jauniem noteikumiem. (VISC 2016).

Arī vēsturiski sociālā adaptēšanās raksturota saistībā ar jēdzieniem piemērošanās jeb pielāgošanās. Pielāgošanās jēdziens skaidrots kā viens no galvenajiem komponentiem un kategorijām mūsdienu zinātņu sistēmās. Vēsturiski pielāgošanās jēdzienu (latīņu valodā adapto, adaptatio, adaptāre) jau Aristotelis izmantoja savos darbos, raksturojot cilvēka pielāgošanos videi (Аристотель, 2002)

Arvien vairāk bērni, kam ir ATS ir sākuši apmeklēt vispārīzglītojošo pirmsskolas izglītības iestādi. Gandrīz vai katrā pirmsskolas izglītības iestādes grupā ir sastopams vismaz viens bērns ar ATS. Tas ir liels pārdzīvojums visiem iesaistītajiem gan vecākiem, skolas personālam, pedagogam, bet jo īpaši pašam bērnam. Jau bērnam, kuram nepiemīt ATS, tas var izraisīt milzu pārdzīvojumus, kur nu vēl bērnam, kas pasauli uztver daudz citādāk nekā pārējie.

Sociālā adaptācijas procesa organizēšana un sociālās adaptēšanās norise ir galvenais pirmsskolas izglītības iestādes un skolas uzdevums personības attīstības sekmēšanā, kas nodrošināms, sākot no agras bērnības (Eccles et.al., 1996; Pianta, 1999). Krievu psihologu (Венгер, 1985; Венгер, Поливанова, 1988; Цукерман, 2010) pētījumi liecina, ka tieši sociālā gatavība ir nozīmīgs faktors, kas nosaka, vai bērns veiksmīgi iekļausies jaunajā dzīves situācijā.

Ar ko tad sākt? Noteikti tai būtu jābūt sarunai starp vecākiem un skolas vadību, vecākiem un pedagogiem. Vecākiem ir jāiepazīstas ar iestādes telpām, izkārtojumu, piemērotību bērna vajadzībām, jāpārlicinās, vai iestādē būs pieejams kvalificēts atbalsta personāls, logopēds fizioterapeits, sociālais pedagogs. Bieži vien vislielākā problēma pastāv tad, ja bērnam ir nepieciešams asistents. Ne visās pašvaldībās tas ir pieejams un sevišķi pirmsskolas izglītības iestādē.

Lai sekmētu veiksmīgu bērnu sociālo adaptēšanos, rekomendēta sadarbība starp bērnu, ģimeni un skolu. Bērnu sociālo adaptēšanos ietekmē attieksme pret skolu, bērnu prasmes un iegūtā pirmsskolas pieredze, kā arī attiecības ar vecākiem (Laverick, 2008)

Tāpat svarīgi, lai audzēknim, kam piemīt AST būtu izstrādāts individuāls mācību plāns, pielāgots katra audzēkņa spējām un vajadzībām. Pedagogs un atbalsta komanda izvērtē bērnu, kas ir sasniedzis 5 gadu vecumu pēc MKN 453 *Izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanas metodika (MKN453)*. Vadoties pēc tā rezultātiem izstrādā individuālo mācību plānu.

Svarīga ir vides pielāgošana, lai bērns justos droši, vajadzīga sava vieta, plašāka un brīvāka, tāpat jāparedz telpa, kurā var atpūsties un pārļaut agresijas un dusmu lēkmes. Uzskates materiāliem jābūt pielāgotiem spējām, dažādas atgādes, kartītes, piktogrammas, attēli, zīmējumi, bērni ar AST iegaumē vairāk vizuāli, kā verbāli, paskaidrojumi, īsā, konkrētā formā, kas jādara. **Konkrēts dienas plāns** palīdzēs radīt drošības sajūtu, kas sagaidāms dienā.

Mācību dinamika nedrīkst būt sasteigta. Bērns ar AST nevar pārslēgties no vienas nodarbes uz citu, tas jādara pakāpeniski, lēnām, ļaujot bērnam pašam izvēlēties mācību tempu.

Komunikācija ar vienaudžiem var būt vislielākais izaicinājums. Bērni ar AST mēdz būt ļoti noslēgti, neveido acu kontaktu, nepiedalās rotaļās. Komunikāciju jārosina veidot pakāpeniski, jāliek rotaļāties kopā ar vienu, diviem bērniem. Uzreiz grupā bērns ar AST neiekļausies.

Apkopojot visus avotus autore secina, ka, lai bērns ar AST adaptācija pirmsskolas izglītības iestādē noritētu sekmīgi, ir jābūt sadarbībai starp izglītības iestādi, tās vadību, pedagogiem, atbalsta personālu un vecākiem. Galvenie adaptācijas veicināšanas faktori būtu **individuāla mācību plāna izstrāde, vides pielāgošana, mācību dinamika un attiecības ar vienaudžiem.**

2.2 Adaptācijas veicināšanas iespējas bērniem, kuriem ir AST

Kā atzīst Valsts izglītības satura centra speciālās izglītības nodaļas vadītāja A. Falka, tad autisms un autiskā spektra traucējumi ir viena no diagnozēm, kas Izglītības un zinātnes ministrijas statistikā slēpjas zem termina “garīgās attīstības traucējumi”, kas nozīmē pazeminātas intelektuālās spējas un apgrūtinātas adaptācijas spējas, kas skar vismaz divas un ir konstatētas pirms 18 gadu vecuma, tā nav slimība, bet gan stāvoklis, kurā cilvēks ir piedzimis un dzīvo. (A. Falka 2021).

Latvijas autisma apvienības vadītāja L. Bērziņa uzskata, ka Latvijā ir pieejami ļoti maz metodiskie materiāli kā strādāt ar bērniem, kuriem ir AST, kā arī praktiski nav materiālu, ka pedagogiem sniegtu praktiskus padomus darbam ar šādiem bērniem.

Bērni, kuriem ir AST ir grūti pielāgoties jaunajai situācijai, tāpēc ieteicams iestādē pavadīt īsāku laiku, kuru pakāpeniski var pagarināt. Taču bērns pirmsskolas izglītības iestādē ir jāapmeklē regulāri. Svarīgi, lai nodarbības ir īsas, sākās vienā un tajā pašā laikā, vienā un tajā pašā telpā. (Vaclava, Aldenrūda, Ilsteds 2012).

Skandināvijas valstīs jau sen darbojas prakse, kur bērnam ar AST, ja nepieciešams, ir asistents. Autores gadījumā, ar bērnu darbojās un visur palīdz auklīte, jeb skolotāja palīgs, kā mācībās, tā ikdienas aprūpē.

Pirmsskolas vecuma periods ir bērna straujas fiziskās un garīgās attīstības posms. Bērna attīstības dinamiku vēl ir grūti noteikt. Ja tiek pielietotas dažādas tradicionālās un alternatīvās izglītības iespējas, terapijas pasākumi, iesaistīti speciālie pedagogi un psihologi, bērna attīstībai tiek dotas vairākas iespējas. (Bethere, Līdaka, Plostniece, Ponomarjova, Striguna 2013).

Vienmēr ir jāņem vērā bērna vajadzības, tāpēc viens no ieteikumiem ir bērnu aizvest uz pirmsskolas izglītības iestādi agrāk, kad citi bērni vēl nav sanākuši. Tādejādi bērns ar ATS var sev piemērotā tempā iepazīties ar telpām, lietām sev apkārt, cilvēkiem, kas ar viņu darbosies. Šādiem bērniem ir tendence veidot nemainīgus, vienveidīgus rigidus paradumus, piemēram, bērns uz pirmsskolas izglītības iestādi, vienmēr dodas pa vienu un to pašu ceļu, viņam tas ir svarīgi, jo rada drošības sajūtu, cits ceļš izraisīs trauksmi. (N. Bezborodovs intervija Rīga TV24 Starp mums dakteriem. “Kā diagnosticēt autismu”).

Kā uzskata ārsti psihiatri gan pasaulē, gan Latvijā, neskatoties uz to, ka ir veikti dažādi pētījumi un eksperimenti, pret ATS, lai varētu izārstēt zāļu pagaidām nav. Ir tikai dažādas psiholoģiskas un pedagoģiskas metodes, kas palīdz šādiem bērniem uzlabot dzīves kvalitāti un iekļauties sabiedrībā.

Kā norāda vairāki literārie un pētnieciskie avoti, bērnam ir strikti jāievēro dienas režīms. Arī pirmsskolas izglītības iestādē ir jāradina bērns pie noteikta dienas režīma, līdz ar to bērns ātrāk adaptēsies.

Katrs bērns, neskatoties uz to, ka viņam ir AST ir personība ar savām vajadzībām un viņam ir savas vajadzības. Turklāt, katram no šiem bērniem var būt kāds talants. ATS nekad nav viennozīmīgi, tam ir daudz paveidu, uzskaitīti aptuveni ap 60 dažādu AST paveidu. Nav simtprocentīgu metožu, kas varētu noderēt un palīdzēt visiem, tomēr var piemeklēt metodes, kas var palīdzēt vairākiem.

Pirmkārt, jādod norādes tā, lai bērns saprastu, kas viņam jādara. Visskaidrākās ir vizuāli skaidrojošās pedagoģiskās metodes. Informāciju labāk ir pasniegt vizuāli, jo tā skaidri pauž informāciju, kas bērnam jādara (Vaclava, Aldernūda, Ilsteds 2012).

Gan ASV, gan Skandināvijas valstīs plaši izmanto TEACCH* programmu (Treatment and Education of Autistic and Related Communication- handicapped Children)

Programmas galvenās sastāvdaļas:

Sadarbība: starp vecākiem un pirmsskolas iestādi.

Efektīva sadarbība balstās uz savstarpēju uzticēšanos un cieņu, dalītu atbildību par izglītojamā mācību sasniegumiem (Mehmedi 2022).

Sadarbība ir pamats, lai sniegtu atbalstu bērniem ar attīstības traucējumiem, atbalsta sistēmas mērķis ir strādāt kā vienotai komandai. (Simbajon 2017).

Autore uzskata, ka, lai bērns ar AST veiksmīgi adaptētos pirmsskolas izglītības iestādē, visiem iesaistītajiem ir jāsadarbjas, jo, ja no kādas puses sadarbība iztrūks, bērns neiegūs pilnvērtīgu atbalstu.

Mērķi: uzdevumi, lai sagatavotu bērnu pieaugušā dzīvei.

Jebkura bērna pilnvērtīgu attīstību nodrošina tāda izglītības sistēma, kas piedāvā ikvienam bērnam mācīties kopā ar saviem vienaudžiem drošā un labvēlīgā mācību vidē. (Tūbele, Landra, Šūmane, Burčaka, Laganovska, Kušnere, Vīgante 2013).

Individualizācija: pedagoģija jāpielāgo bērnam.

Bērniem ir jānodrošina iekļaujošā izglītība, jāvienādo izglītības visiem bērniem, neatkarīgi no fiziskiem, sensoriem, garīgiem, psiholoģiskiem un emocionāliem traucējumiem. (Koķe 2008).

Izglītība tiek adaptēta un pielāgota ikviena cilvēka individuālajām vajadzībām. Iekļaujošā izglītība ir domāta visiem. Bērni mācās kopā ar saviem vienaudžiem, atbilstoši savām vajadzībām, spējām un kompetences līmenim.

Lai atklātu katra bērna individuālās spējas un dažādās vajadzības, skolotājam ir jābūt profesionāli kompetentam (Medina -Rivilla, 2009).

Vizuālā pedagoģija: skaidri pauž, kas bērnam jā dara

Ir jāpēta bērna attīstības līmenis, atkarībā no tā, būs skaidrs, cik daudz var lietot vizuālo, cik verbālo materiālu, vai labākajā gadījumā var tos abus kombinēt. Plāns katrai dienai. Personām, kurām ir autisms, vieglāk izmantot redzes nevis dzirdes uztveri. Tāpēc jācenšas uzskatāmi paust to, kas bērnam jā dara. Vislabāk noder dienas plāns. (Vaclava, Aldenrūda, Ilsteds, 2012).

Īsas, skaidras norādes: jo, kā iepriekš tika minēts, bērni ar AST, nespēj uztver sarežģītus, verbālā formā izteiktus norādījumus, nesaprot metaforas, jokus, salīdzinājumus u.tml.

Vizuālā informācija: Piktogrammas (vienkāršas melnbaltas kartītes ar darbības norādēm), krāsaini attēli ar norādēm, piemēram dienas plāns. Attēli kopā ar rakstītu informāciju.

Dators, planšetdators, mobilais telefons: ir bērni ar AST, kas ļoti viegli prot apieties ar tehnoloģijām. Tajās var spēlēt dažādas attīstošās, didaktiskās spēles. Burtu spēles, ciparu spēles, krāsu spēles. Bērniem ar AST bieži vien ir attīstīta matemātiskā domāšana. Autore izmanto šo metodi, jo bērns ļoti veikli rīkojās ar datoru. Ātri prot sameklēt pat vārdus, kas sarakstīti ķēdītē uz augšu, uz leju, pa labi, pa kreisi, jo redz detaļas, nevis kopainu. <https://ej.uz/idm7> -savieno ciparu ar skaitli, <https://thisissand.com> -krāsu lapa, tiek izmantota arī www.maciunmacies.lv

Neverbālās komunikācijas metodes: sejas izteiksme, kas parāda emocijas, žesti, kas papildina verbālo informāciju, acu kontakts, pieskāriens, rokas satvēriens, rokas spiedienu u.tt. (Ilze Blūmentāle 2020).

Pieskāriens kā rituāls (rokas spiedienu), apskāviens, kā baiļu vai simpātijas izrādīšana, , motoriskie atbalsta pieskārieni (rokas pieturēšana kādai darbības virzībai) (Speck 2013).

Pozitīva kontakta nodibināšana: tā ir ļoti svarīga, var izmantot kādu bērna iemīļotu rotaļlietu, jebkādu lietu, jo kā uzskata vairāki psihologi, katram bērnam ar AST ir kāda lieta, kam viņš pieķēries.

Vanders izvirza četras cilvēku pamatvajadzības: vajadzību pēc drošības, vajadzību pēc atzīšanas, vajadzību pēc draudzības, vajadzība pēc jaunas pieredzes. Ja visas četras vajadzības ir apmierinātas, bērns gan ar AST, gan smagākiem garīgās veselības traucējumiem ir gatavs komunikācijai (Vander, 1997).

Bērns jau piedzimst ar tendenci veidot spēcīgas emocionālas attiecības ar viņa aprūpētājiem, pieķeršanās rada bērnam drošības sajūtu. (Boulbiji, 1998).

Koordinācija: izglītības iestāde un bērna mājas ir galvenie aspekti, lai bērns varētu iemācīto pārnest citās dzīves situācijās. Vairākiem bērniem ar autismu ir nepieciešams asistents, kuram bērns

uzticētos, kurš viņam palīdzētu izprast apkārtējo pasauli, spētu saprast viņa specifiskās vajadzības, zinātu, kā pakārtot vidi, kurā dzīvo bērns ar autismu. (Bethere, Līdaka, Plostniece, Ponomarjova, Striguna, 2013).

Apkopojot teorētiskās atziņas, autore secina, lai noritētu bērnu ar AST veiksmīga adaptācija pirmsskolas izglītības iestādē, pedagogam ar audzēkni ir jānodibina uzticības un savstarpējās cieņas pilna saikne, kas balstās uz dažādiem savstarpējiem komunikācijas veidiem, atkarībā no bērna vajadzībām un intelektuālajām spējām. Ne vienmēr pedagogs var viens pats tikt galā ar bērnu, kam ir AST, tāpēc ir nepieciešams atbalsta personāls.

Kā uzskata darba autore, tad daudzi pedagogi tiešām, vienkārši baidās, jo nezina, kā ar šādiem bērniem strādāt, biedē šīs biežās dusmu un agresijas lēkmes un praktisku padomu nav, turklāt nav arī viena universāla padoma, kas derētu viesiem bērniem. Tomēr, autore piekrīt, ka praktisks metodiskais materiāls ar padomiem, kā strādāt ar bērniem, kam konstatēta AST noderētu visās pirmsskolas izglītības iestādēs

2.3. Atbalsta personāla nozīme pedagoga darbā ar bērniem, kam ir AST

Ministru kabineta noteikumi Nr. 556 nosaka atbalsta pasākumus izglītojamiem ar speciālām vajadzībām vispārējā izglītības apgūvē. Lai veiksmīgi izglītības procesā iekļautu izglītojamos ar speciālām vajadzībām, iestādei ir jānodrošina atbalsta komanda. Atbalsta komanda ir speciālistu grupa, kas koordinē un nodrošina izglītojamam pedagoģisko, psiholoģisko un sociālo palīdzību. Atbalsta komanda savā darbībā iesaista izglītojamā vecākus, pedagogus, iestādes darbiniekus. (VISC, 2015).

Atbalsta komandas sastāvā ietilpst iestādes administrācijas pārstāvis, tas var būt iestādes vadītājs, vadītāja vietnieks, izglītības metodiķis, izglītības psihologs, speciālais pedagogs, sociālais pedagogs, skolotājs logopēds, pedagogi, pedagogu palīgs, medicīnas darbinieks, vecāki (VISC, 2015).

Atbalsta komandas sastāvs ir individuāls katrā izglītības iestādē.

Atbalsta komandas mērķis ir nodrošināt sistemātisku atbalstu izglītojamam izglītojamajam, viņa vecākiem un pedagogiem, pedagoģiskajos, psiholoģiskajos un sociālajos jautājumos. Speciālisti palīdz iestādē veidot iekļaujošu vidi un sekmē dažādu izglītojamo iekļaušanu. Mērķis ir sniegt atbalstu pedagogiem, veicināt to profesionālo pilnveidi par izglītojamo dažādām vajadzībām. (VISC, 2015).

Atbalsta speciālistu uzdevums ir veikt audzēkņa izpēti un pēc vajadzības izstrādāt individuālo plānu.

Darba autores izglītības iestādē atbalsta personāls ir pedagogs, metodiķis, sociālais pedagogs, psihologs, logopēds, pedagoga palīgs, medicīnas darbinieks un tie visi savstarpēji veiksmīgi sadarbojas. Visi palīdz pedagogam novērot audzēkni, un izstrādā individuālo mācību plānu. Kā arī pēc nepieciešamības konsultē vecākus.

Pētījuma dati liecina, lai atbalsta komanda varētu efektīvi palīdzēt izglītojamiem un pedagogiem ikdienas mācību procesā, ir nepieciešama speciālistu regulāra sadarbība. Sadarbībai būtu jābūt virzītai uz plānošanu un atbalsta pasākumu rezultātu izvērtēšanu. (Raščevska, Nīmante, Umbraško, Šūmane, Martinsone, Žukovska, 2017).

Atbalsta speciālistu darba pienākumi:

Metodiķis- plāno un vada visu metodisko procesu. Informē pedagogus, atbalsta pedagogus un vecākus par pedagoģiskā procesa plānošanu un norisi, veic pedagoģiskos novērojumus, analizē, konsultē pedagogus, pedagogu palīgus un vecākus par izglītojamo audzināšanas un izglītošanas jautājumiem. (Golubina, 2007).

Logopēds- veic izglītojamo valodas traucējumu diagnostiku un izstrādā korekcijas plānu. Komunicē ar pedagogiem un vecākiem. Konsultē par izglītojamā korekcijas darba norisi. Sniedz atzinumu par nepieciešamajiem atbalsta pasākumiem, izglītojamajam ar speciālajām vajadzībām. (VISC, 2015).

Psihologs- veic izglītojamo diagnostiku, ar diagnostikas rezultātiem iepazīstina pedagogus un speciālistus. Izglītojamiem palīdz izprast grūtību cēloņus, meklē risinājumu, lai uzlabotu izglītojamo spējas. Komunicē ar vecākiem, pedagogiem, veicina savstarpēju sadarbību atbalsta sniegšanai. Veic individuālu darbu ar izglītojamo, vecākiem, pedagogiem, iestādes darbiniekiem pēc nepieciešamības. Nepieciešamības gadījumā sagatavo atzinumu par izglītojamā izpētes rezultātiem, sniedz norādījumus par atbalsta pasākumu nepieciešamību. (VISC, 2015).

Sociālais pedagogs- vēro ģimenes sociālos apstākļus. Nelabvēlīgu sociālo apstākļu gadījumā prognozē un risina grūtības saskarē un mācībās, plāno un pēc iespējas ievieš nepieciešamo atbalstu situācijas uzlabošanā. Izglītojamo sociālo vajadzību nodrošināšanai sadarbojas ar dažādām valsts un nevalstiskajām institūcijām. Speciālists ir zinošs sociālās palīdzības un bērnu tiesību aizsardzības jautājumos, risina situācijas, kad izglītojamie ilgstoši neapmeklē mācību iestādi. (VISC, 2015).

Pedagogs – ikdienā ir kopā ar izglītojamo un vislabāk novēro izglītojamā spējas un turpmākās attīstības vajadzības. Pedagogs informē speciālistus par problēmām, vai jautā par sev neskaidriem jautājumiem, aktīvi iesaistās situācijās, analizē speciālās vajadzības. Iepazīstina speciālistus ar savu redzējumu problēmas risināšanā un aktīvi iesaistās lēmumu pieņemšanā kā arī rekomendāciju izstrādāšanā. Regulāri komunicē ar atbalsta komandas speciālistiem un vecākiem. Izstrādātās rekomendācijas izpilda noteiktā laikā (VISC, 2015).

Skolotāja palīgs- palīdz izglītojamam apgūt mācību programmu, sadarbojas ar grupas skolotāju un seko norādījumiem, ar atbalstu motivē izglītojamos veikt grupas uzdevumus. Piedalās izglītības iestādes informācijas sagatavošanā par izglītojamā spējām mācību procesa apguvē. (VISC, 2015).

Medicīnas darbinieks- konfidensiāli informē visus par izglītojamā veselības stāvokli, konsultē vecākus un pedagogus par izglītojamā veselības traucējumiem un to ietekmi uz mācību procesa apguvi. Asistenta loma var atšķirties atkarībā no bērna vajadzībām (Latvijas autisma apvienība, 2015).

Ideālā gadījumā arī bērniem, kam ir AST būtu nepieciešams asistents, bet bērniem, kas apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi, asistents pašvaldību budžetā nav iekļauts.

Asistentam jāveic tikai tās atbalsta darbības, kas bērnam ir nepieciešamas, lai palīdzētu tam pilnvērtīgi piedalīties izglītības procesā. Asistentam nav nemitīgi jābūt blakus bērnam, nav jāpilda uzdevumi 'viņa vietā un nav jānomāc bērna iniciatīva un vēlmes.

Atbalsta personāla darbs ir saistīts ar šķēršļu identificēšanu un likvidēšanu, līdz ar to tas ietver datu vākšanu, salīdzināšanu un novērtēšanu. Informācijas apstrādi no visdažādākajiem avotiem, lai plānotu un īstenotu izvirzītos mērķus. (Ainscow, 2004).

Atbalsta komanda sekmē veiksmīgāk plānotu un organizētu pedagoģisko darbu ar bērniem, kuriem nepieciešama palīdzība. (No IZM Valsts speciālās izglītības centra Metodiskiem ieteikumiem "Atbalsta komanda skolā", 2013).

Apkopojot iegūto informāciju, autore secina, ka viņas izglītības iestādē atbalsta komandas funkcija darbojās gandrīz pilnvērtīgi. Asistenta, bērnam ar AST nav, bet tā funkcijas veic skolotāja palīgs. Aptaujājot savus kursa biedrus par atbalsta personālu, diemžēl nākas secināt, ka ne visur, sevišķi nelielās, attālākās lauku skolās, ir pieejama atbalsta komanda. Nav logopēdu, sociālo pedagogu, jo nav ieinteresēti strādāt mazās noslodzes un attiecīgi arī atalgojuma dēļ. Pedagoģi, būtībā ar problēmām ir atstāts viens, kas nozīmē, ka bērns ar speciālām vajadzībām nesaņem kvalitatīvu atbalstu.

Secinājums, tikai visas atbalsta komandas darbs var sniegt audzēknim ar speciālām vajadzībām kvalitatīvu atbalstu pedagoģijas, psiholoģijas un sociālā jomā. Speciālistiem ir jāsadarbojas savā starpā un jāsadarbojas ar vecākiem, tikai tad audzēknis saņems pilnvērtīgu atbalsta programmu.

3. EMPĪRISKAIS PĒTIJUMS

3.1. Metodes apraksts

Praktiskajā pētījuma daļā autore pētīja pieejamo bērna dokumentāciju, novēroja audzēkni ar AST, veica interviju ar vecākiem, pārrunas ar atbalsta personālu (metodiķi, logopēdu, skolas psihologu), analizēja pirmsskolas dokumentus, kas saistīti ar atbalsta sniegšanu izglītojamiem ar speciālajām vajadzībām. Tika analizēti dati laika periodā no 2020.gada septembra - 2022.gadam decembrim. Tika pētīta dokumentācija par audzēkni, lai salīdzinātu dinamiku, kādi ir uzlabojumi, kas ir progresējis, kas palicis nemainīgs, vai regresējis.

Autore analizēja izvēlēto metodi, veica audzēkņa novērojumu, raksturoja to, analizēja iekšējo dokumentāciju, vecāku sniegto informāciju un atbalsta personāla sniegto informāciju, kā arī individuālo mācību plānu.

Darbā tika izmantota **līdzdalīgās novērošanas metode**, kas tika veikta laika posmā no 2020.gada septembra līdz 2022.gada oktobrim.

Līdzdalīgais novērojums (participant observation) ir kvalitatīvo datu ieguves metode, tā pētniekam ļauj izzināt cilvēka uzvedību, rīcības motīvus pētāmās vides dabiskos apstākļos, novērojot un līdzdarbojoties tā ikdienas aktivitātēs. (Nacionālā enciklopēdija) www.enciklopedija.lv

Kā atzīst Dz. Albrehta, tad novērošanas metode ir pati izplatītākā pētīšanas metode pedagogijā. (Albrehta, 1998).

Novērojums tika veikts dabiskos apstākļos, darbojoties savā ikdienas režīmā, gan grupas klases telpā, gan ārpus tās sporta nodarbībā, mūzikā, āra pastaigā u.c. Audzēknis tika periodiski novērots un novērojumi tika piefiksēti atsevišķi iekārtotā pierakstu kladē, kā arī vecāks iedeva speciālu veidlapu, kur fiksēt uzvedību, ja tā palika destruktīva. Šādu veidlapu izsniedz klīniskais psihologs. (skat. pielikumu Nr.2). Pēc novērojumiem tika izdarīti secinājumi, ka ir nepieciešama individuāli izstrādāta atbalsta programma un ir nepieciešams atbalsta personāls, psihologs, logopēds, metodiķe, būtu nepieciešams arī asistents, bet, dažādu apstākļu dēļ to nepiešķīra, līdz ar to atbalstu sniedz pedagoga palīgs.

Tika rīkotas **pārrunas** ar atbalsta personālu, gan ar katru individuāli, gan kopējās **sapulces**, lai pārrunātu atbalsta programmu. Viena no tām ir Izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanas metodika pirmsskolas izglītības iestādēs (MK noteikumi Nr.453), pēc šī vērtējuma tika secināts, ka audzēknim ir nepieciešama individuāla atbalsta programma, kas tika izstrādāta, sadarbībā ar atbalsta personālu. Tāpat audzēknim, balstoties uz novērojumiem tika organizētas papildus nodarbības. *Individuālais izglītības programmas apguves plāns izglītojamam ar speciālām vajadzībām.* (MK noteikumi Nr. 556). , kā arī pedagoga palīgs uzņēmas asistenta lomu mācību procesā. Ārpus mācību procesa, zēnam asistents nav nepieciešams.

Atbalsta personāls arī sniedza atbildes uz intervijas jautājumiem, kādus atbalsta pasākumus veic, lai veicinātu audzēkņa ar AST atbalstu un adaptāciju pirmsskolas izglītības iestādē.

Ar vecākiem tika veiktas pārrunas gan individuāli, gan kopā ar atbalsta personālu. Vecākam tika uzdoti konkrēti jautājumi, uz kuriem tika saņemtas konkrētas atbildes, jeb **intervija**. Intervijas jautājumos nebija iekļauti atbilžu varianti, līdz ar to tā bija nestrukturēta- jautājums- atbilde. Jautājumi tika uzdoti ar mērķi, lai noskaidrotu, kādus atbalsta pasākumus vecāki veic ārpus izglītības iestādes un

mājās Kāda veida terapijas, nodarbības apmeklē ārpus mājas, ko dara mājās, lai uzlabotu bērna atbalsta programmu un adaptāciju pirmsskolā. Kāda ir bērna uzvedība mājās, kāds ir režīms. Tāpat arī vecāks uzdeva sev interesējošus jautājumus. Intervijas forma tika fiksēta rakstiskā veidā uz papīra, (skat. Pielikumu Nr.5) tika nosūtīta arī elektroniskā veidā.

Pēc atbilžu apkopojuma tika izdarīti secinājumi. Atbildes tika apkopotas, lai atbildētu uz galveno izvirzīto mērķi un uzdevumiem. Kādas atbalsta komandas un vecāku sadarbības metodes ir veiktas un, kādas vēl nepieciešams veikt, lai bērns ar AST vieglāk adaptētos pirmsskolas izglītības iestādē.

3.2. Pētījuma dalībnieka raksturojums

Autore savā darbā pētīja vienu gadījumu, zēnu ar AST, kurš apmeklē pirmsskolas izglītības iestādes vecāko sagatavošanas grupu jau trešo gadu. Kad autore sāka novērot zēnu, viņam bija 4 gadi un uz doto brīdi ir 7 gadi. Šajā 2022./23. mācību gadā, zēnam būtu bijis jāiet jau 1.klasē, bet ar medicīnas komisijas, ārstu speciālistu, pedagogu atzinumu un vecāku piekrišanu, zēns vēl vienu mācību gadu paliek pirmsskolā. Zēns dzīvo pilnvērtīgā ģimenē, kur ir māte, tēvs un jaunāks brālis. Audzināšanas procesā iesaistās abi vecāki, bet komunikāciju ar izglītības iestādi uztur mamma. Ģimenei ir ļoti aktīvs dzīves veids- pārgājieni ar teltīm, arī ziemā, orientēšanās, izbraucieni, ekskursijas. Zēnam ļoti patīk pārvietoties ar dažāda veida sabiedrisko transportu, tas ir kā sava veida piedzīvojums. Mājās mamma liek ievērot režīmu, māca pašapkalpošanos, ir ieviests "Stop krēsls", kad uzvedība paliek destruktīva. Dators vai planšete ir atļauta uz noteiktu laiku. Bērns ļoti interesējās par grāmatām,, sevišķi par tām, kur ir burts, attēls un skaņa, ar to var ilgstoši spēlēt (to arī grupā novēroju). Ir savs grāmatu plaukts, jo grāmatas ļoti patīk.

Mamma, regulāri interesējas par dēla pirmsskolas gaitām, gandrīz katru dienu notiek informācijas apmaiņa par zēna uzvedību, sekmēm jaunumiem, sadarbību, jo zēns apmeklē **ABA terapiju*** (skat. Pielikumu Nr.1) un ir svarīgi to turpināt ar pirmsskolā. Mamma nosvērti uztver arī ne tik pozitīvu informāciju un dažreiz seko ieteikums, no viņas puses, kā labāk rīkoties.

Mamma par iespējamām dēla veselības problēmām uzreiz informēja izglītības iestādi. Iespējamām, jo 2020. gada septembrī vēl oficiāli nebija uzstādīta diagnoze AST, tā tika uzstādīta 2021.gada ziemā pēc rūpīgiem izmeklējumiem par kuriem mamma uzreiz informēja izglītības iestādi un atnesa visus medicīniskos izrakstus. No tā brīža, pedagogi sāka veidot zēnam individuālo atbalsta programmu un mācību plānu, sadarbojoties ar mammu.

Mācību procesā zēnam padodas matemātika, viņš pazīst skaitļus, rēķina, tāpat pazīst burtus un jau tekoši lasa, veikli rīkojās ar datoru, pilda dažādus didaktiskos uzdevumus datorā. Vairākus vārdus un frāzes izrunā angļu valodā. Izrunāto saprot, jo var parādīt arī attēlu. Grūtības sagādā pašapkalpošanās sfēra apģērbšanās un tehnoloģiju mācību joma. Vienlīdz rīkojās kā ar labo, tā kreiso roku, bet rakstāmpiederumus, tāpat kā galda piederumus tura nepareizi. Arī ar šķērēm rīkojas ar grūtībām, satver tās nepareizi.

Ar vienaudžiem spēlējas, bet tikai ar tiem, ko pats izvēlas, citi klāt nedrīkst nākt, var pagrūst, iesist, skaļi protestēt. Rotaļas izvēlas pats, visbiežāk tā ir galda spēle ALIAS, vai lego. Lomu rotaļās,

kā arī citās kolektīvās grupas rotaļās neiesaistās, vai daļēji uz ļoti īsu brīdi. Ilgstoši var pētīt grāmatas par dabu.

Ēd tikai noteikta veida pārtiku. ‘Ja dzird skaļu mūziku, vai troksni, piemēram, sporta zālē, var sākt riņķot pa apli, vai spiest ciet ausis. Patīk slēpties zem galda, krēsla, list mantu kastē. Ja kaut kas nepatīk, var uznākt histērijas lēkmes.

Izglītības iestādē zēns apmeklē logopēdu, ārstniecisko vingrošanu un peldbaseinu.

3.3. Pētījuma rezultātu apkopošana

3.3.1. Dokumentu analīze

Autore apkopojā un izpētīja arī dokumentus, kas saistīti ar novērojamo audzēkni, iepazīnās ar medicīnisko slēdzienu, izpētīja dinamikas kartes, Izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanas metodiku MK Nr.453), kā arī no tā izrietošo Individuālās izglītības programmas apguves plānu, izglītojamiem ar speciālām vajadzībām, Uzvedības izvērtēšanas tabulu, kā arī speciālo uzvedības tabulu, ko iedevis psihologs, kur jāfiksē, audzēkņa destruktīvā uzvedība. Izpētīti sapulces protokoli, apkopotas intervijas, Atbalsta komandas darbības reglamentu. (Skat. Pielikumu Nr.)

Atbalsta komandas darbības reglaments- iekšējie noteikumi, kas regulē atbalsta komandas darbību.

Dokumenta sadaļas:

1. Vispārīgie noteikumi’
2. Likums, saskaņā ar kuru atbalsta komanda darbojas
3. Komandas darba mērķis un galvenie uzdevumi
4. Darba procesa organizācija
5. Pienākumi un tiesības. Speciālistu kompetences atbalsta komandā
6. Organizatoriskie jautājumi
7. Veiksmīgas atbalsta komandas nosacījumi
8. Atbalsta pasākumu ieguvumi
9. Skolēna pieteikšana atbalsta pasākumam
10. Atbalsta komandas dokumentācija
11. Noslēguma jautājumi

Šis dokuments ir apstiprināts 2022.gada 1.septembrī un regulē kārtību, kādā darbojas Atbalsta komanda. Atbalsta komandā ietilpst- administrācijas pārstāvis, izglītības psihologs, skolotājs logopēds, sociālais pedagogs, speciālais pedagogs (Atbalsta komandas vadītājs), skolotājs, medicīnas darbinieks.

Atbalsta komandas galvenais uzdevums ir: “Lai veiksmīgi un efektīvi realizētu skolas mērķus un dotu iespēju katram bērnam saņemt kvalitatīvu izglītību, skolā tiek veidota atbalsta personāla sadarbības

komanda, kuras darbības pamatā ir kompleksa pieeja problēmai, lai bērnu varētu skatīt veselumā. Bērns ir centrā, bet vecāks, skolotāji, speciālisti ir līdzvērtīgi komandas darbā.”

Sanāksmes notiek ne retāk kā reizi mēnesī. (Atbalsta komandas ārkārtas sēdes var notikt pēc vajadzības, tiklīdz rodas nepieciešamība).

Izpētot atbalsta komandas darbības reglamentu, var secināt, ka tas darbojas salīdzinoši neseno no 1. septembra, bet darbojas pilnā sastāvā, izglītības iestādē darbojas visi speciālisti un pedagogi, sanāksmes notiek vienu reizi mēnesī, vai pēc akūtas nepieciešamības.

Nākamais dokuments, kas tika izvērtēts ir **“Kārtība izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanā” Izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanas metodika** (MK Nr. 453)

Šī prasība tika ieviesta 2021.gada 29. jūlijā (MK noteikumi Nr.453.) un galvenā prasība ir izvērtēt visus pirmsskolas izglītības iestādes bērnus, kas ir sasnieguši pilnu piecu gadu vecumu.

1. Noteikumi nosaka izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanas metodiku pirmsskolas izglītības iestādēs

2. Izglītības iestādes vadītājs nosaka par izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanu atbildīgo pedagogu

3. Lai izvērtētu to izglītojamo speciālās vajadzības, kuri sasnieguši piecu gadu vecumu, pedagogs izmanto izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanas veidlapu. Izvērtēšanas veidlapā norāda, vai izglītojamam nepieciešams izglītības iestādes atbalsta speciālista atzinums. Ja nepieciešams izglītības iestādes atbalsta speciālista atzinums.

4. Pēc izvērtēšanas veidlapas aizpildīšanas izglītības iestādes vadītājs nodrošina, ka ar to tiek iepazīstināts izglītojamā likumiskais pārstāvis.

5. Noteikumi stājas spēkā 2021. gada 1. septembrī.

Piecgadīgos izvērtē grupu pedagogi, izmantojot speciālu veidlapu (skat. Pielikumā Nr.) pēc vajadzības var piesaistīt logopēdu. Pēc izvērtēšanas, pedagogs ziņo iestādes vadītājam, ja kādam audzēknim ir nepieciešams individuālai atbalsts. Vadītājs nozīmē atbildīgos no atbalsta komandas, kas pedagogam var palīdzēt sastādīt Individuālās izglītības programmas apguves plānu, ja tāds ir nepieciešams. Iestādes vadītājam ir jāsauc atbalsta komandas sanāksme, lai lemtu par individuālā izglītības atbalsta plāna sastādīšanu audzēknim Par vērtēšanas rezultātiem grupas pedagogs, pēc nepieciešamības iepazīstina vecākus. Vecāki ar parakstu apliecina, ka ir iepazīlušies ar vērtējuma rezultātiem. Grupas pedagogam ir jāiesaka vecākiem, kas būtu tās jomas, vai uzvedības normas, kurām būtu jāpievērš uzmanība un jāpalīdz vecākiem ar padomiem, ieteikumiem, materiāliem, ja nepieciešams.

Jau otro gadu izglītības iestādē darbojas šī piecgadnieku izvērtēšanas metode. Sākumā pedagogi, kā uz visu jauno, raudzījās uz to ar skepsi, kārtējie papildus papīri, uzdevumi, pienākumi. Bet, autores gadījumā, piemērs, pagājušajā gadā izglītības atbalsta plāns bija nepieciešams četriem bērniem. Ar divu bērnu vecākiem notika veiksmīga sadarbība, tādejādi, ka vecāki ieklausījās pedagogu teiktajā un darbojās ar bērnu arī mājās. Līdz ar to, šogad, atkārtoti izvērtējot bērnu, pedagogi konstatēja, ka atbalsta programma vairs nav nepieciešama, bet otram, bērnam ir samazinājies mācību jomu skaits, kurās nepieciešams atbalsts. Diemžēl vienam bērnam nekādu izmaiņu nav, bērnam ir mācīšanās traucējumi, bet no vecākiem atbalsta nav, lai gan vecāki stāsta, ka atbalsts ir, tikai bērns neko negribot darīt.

Ja pēc izvērtēšanas ir konstatēts, ka izglītojamam ir nepieciešams atbalsts, tad MKN556 paredz, ka ir jāizstrādā **Individuālās programmas apguves plāns izglītojamam ar speciālām vajadzībām.** (MKN 556) (skat. Pielikumu Nr.).

Individuālais plāns tiek rakstīts piesaistot atbalsta komandu pēc nepieciešamības. Atbalsta

plānā ir jānorāda, kāda veida atzinums tas ir. Tiek izskatītas izglītojamā stiprās puses un noteiktas mācību jomas, kurās nepieciešams atbalsts. Pedagoģs, vai atbalsta speciālists apraksta kāda veida traucējumi un kādā mācību jomā novērojami. Pedagoģs iesaka kādus atbalsta veidus mācību programmas apguvei labāk izmantot. Ar plānu tiek iepazīstināti vecāki. Ik pēc diviem mēnešiem plāna sastādītāji tiek, lai apspriestu izglītojamā progresu un nolētu, kā darboties tālāk.

Uzvedības izvērtēšanas tabula- Tajā ir 16 punkti, kas jāizvērtē, izvērtējot šos punktus var izsecināt, kāda ir audzēkņa uzvedības dinamika, jo vērtēšana norit trīs posmos- Ievadvērtēšana, Kārtējā vērtēšana un Nobeiguma vērtēšana. Izvērtējot šos 16 punktus nosaka audzēkņa uzvedības stiprās puses, kur nepieciešami uzlabojumi, kādas korekcijas un darba metodes tika piekoptas, lai uzlabotu uzvedības vājās puses. Kā arī kāda ir sadarbība ar atbalsta komandu un vecākiem.

3.3.2. Adaptācijas sistēmas analīze.

Lai veiksmīgi adaptētos pirmsskolas izglītības iestādē ir nepieciešama vairāku faktoru mijiedarbība, ko autore jau aprakstīja teorētiskajā daļā. Bērns ir ar AST, līdz ar to ir nepieciešamas īpašas adaptācijas metodes, kuras darba autore pielāgoja audzēknim ņemot vērā teorētisko bāzi. Metodes vērstas uz to, lai interešu centrā būtu bērns un viņa vajadzības.

Katrs bērns ir vienreizējs un neatkārtojama personība (Vaclava, Aldenrūda, Ilsteds, 2012).

Lai vispār bērns spētu sekmīgi adaptēties pirmsskolas izglītības iestādē pirmkārt, ir nepieciešama sadarbība, sadarbība starp bērna vecākiem un pedagoģu. Autores gadījumā ir izdevies nodibināt veiksmīgu sadarbību starp audzēkņa mammu un pedagoģu. Notiek regulāra svarīgas informācijas apmaiņa par jaunumiem, kas skar bērnu, kādas terapijas apmeklējis, kas jāņem vērā, kādas problēmas bijušas u.tml.

Autore piedāvā bērnam šādus soļus vieglākai adaptācijai pirmsskolas izglītības iestādē:

Ierasties izglītības iestādē laicīgi, lai bērns var individuāli, bez citu bērnu klātbūtnes, kas var izraisīt nevēlamu grūstīšanos un dusmu lēkmes, izpētīt dienas plānu, izpētīt telpas pārkārtojumu atbilstīgi tēmai, sagatavoties dienai. Tā kā bērnam katru dienu ir interese par citu dzīvnieku, pedagoģam jāvelta laiks, lai pārrunātu par attiecīgo dzīvnieku, jāparāda internetā, jānoklausās, kā viņš skan, jāizprintē attēls krāsošanai, tam visam vajag laiku, ko grūti vēltīt, ja grupā ir vēl 15 audzēkņi. Turklāt, tiem arī var rasties vēlme aplūkot, ko mēs tur darām, tad var sekot dusmu un agresijas lēkme.

Kā autore pamanījusi, audzēknim patīk doties uz izglītības iestādi pa vienu un to pašu ceļu.

Kā nākamais solis, lai vieglāk adaptētos ir sava vieta, skapītis ir nedaudz atstatu no citiem, pie galda ir sava vieta, bērns mēdz darboties vairāk vai mazāk savā vietā.

Kā nākamais solis, lai vieglāk adaptētos ir sava vieta, skapītis ir nedaudz atstatu no citiem, pie galda ir sava vieta, bērns mēdz darboties vairāk vai mazāk savā vietā.

Katram ir savi rituāli, bet autorei ar audzēkni ir savs sasveicināšanās rituāls, pirms bērns vispār sāk ģērbties nost virsdrēbes, pieradis sasveicināties. Tā ir katru rītu.

Telpa, kur pabūt vienam, kad uznāk dusmas, histērija, vienkārši vēlas pabūt viens, kur atļauts ieslēgt sev vēlamās skaņas.

Ļaut skatīties savas iemīļotās grāmatas ar burtiem, attēliem un skaņu, lai arī tas ir ilgstoši,

pārējiem var būt jau kaitinoši, tāpēc ir labi, ja pieejama telpa, kur var darboties atsevišķi. (kaut vai guļamtelpa).

Starp nodarbēm ieteicamas garākas atpūtas pauzes. Ļaut sagatavoties nodarbībai pakāpeniski ar asistenta, jeb skolotāja palīga atbalstu. Atļaut darboties savā tempā un pēc savām iecerēm.

Attīstīt stiprās puses, biežāk ļaut darboties pie datora, jo tās audzēknim ir stiprās spējas, ātri veic dažādus digitālos matemātikas, valodas, krāsu uzdevumus tieši datorā.

Paslavēt audzēkni, ja viņš kaut ko ir sakārtojis aiz sevis, patstāvīgi centies apģērbties, sakārtojies apģērbu.

Pēc iespējas ierobežot lietas, kas izprovocē bailes, nepatiku, piemēram, skaļš mūzikas ieraksts, krītošu priekšmetu troksnis, liela kņada riņķī, pedagogs, kas skaļi runā un strauji kustas. Jārunā mierīgā tonī uz paceltu balsi nereagē.

Ļoti patīk runājot pieskarties, bet neveido ciešu acu kontaktu. Toties kontaktu palīdz nodibināt tas, ja ir kādas bantītes, lentītes apģērbā.

Stimulēt iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem, pamazām, lai arī ne uz ilgu laiku

Ļaut biežāk atpūsties, pat atgulties, noslēpties no citiem.

Iesaistīt rotaļās ar citiem bērniem, lai attīstītu sociālās un komunikācijas prasmes. Iesaistīt rotaļās pamazām

Attēlot emocijas, rādīt emociju kartītes un mudināt atdarināt emocijas.

Norādēm jābūt īsām, skaidrām, bez tēlainības'

Mammai vēlams turpināt sadarboties ar pirmsskolas izglītības iestādi, ieteikt savas idejas, ar terapijās iegūto pieredzi dalīties ar pedagogiem un atbalsta komandu.

Komunikācijai ar bērnu jābūt mierīgai, nosvērtai, koncentrētai un skaidrai, jādod skaidras norādes.

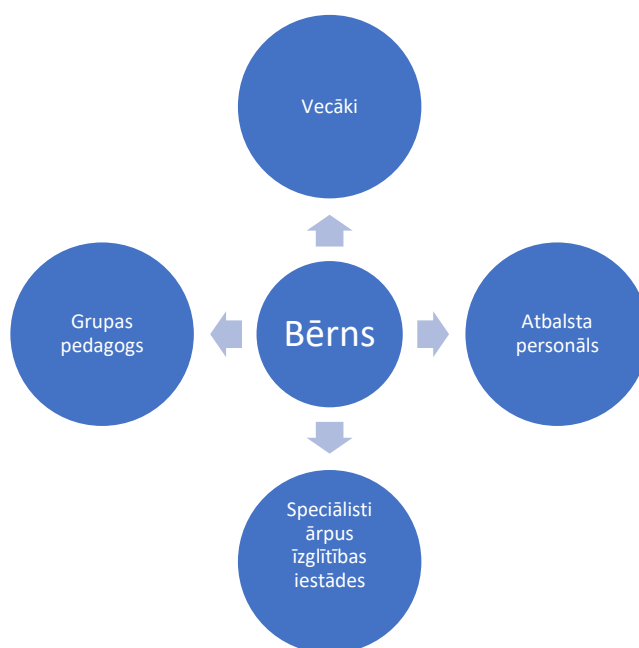
Daudz

Pedagogiem ir jāsadarbojas ar atbalsta komandu, logopēdu, psihologu, bērnam ir valodas traucējumi, līdz ar to notiek sadarbība ar logopēdu, psihologu, speciālo pedagogu. Ārpus izglītības iestādes bērns jau apmeklē gan audio logopēdu, ABA terapiju, smilšu terapiju, zirgu terapiju, canis terapiju* . Ik pa laikam ir jāpārskata plāns un jāseko līdzi attīstības dinamikai. Galvenais, ir tolerance, labvēlīga attieksme, izpratne un bērncentrēta pieeja un savstarpēja sadarbība visu iesaistīto starpā.

Labi ir arī tas, ka skola pamazām rod līdzekļus, lai pedagogus sūtītu kursus, kuros stāsta par iekļaujošo izglītību, par bērniem ar speciālām vajadzībām, tai skaitā arī par autiskā spektra traucējumiem.

Medikamenti šai diagnozei kā tādi neeksistē, ir pieejami daži, ko izmanto citām kaitēm., tāpēc diagnozi AST uzlabo psiholoģiski iedarbojoties.

Sadarbības centrā jābūt bērnam, bērncentrētai pieejai, tālāk ir sadarbības modelis, kas viss ir vērsts uz bērna atbalstu, sadarbība notiek savstarpēji mijiedarbojoties vecākiem ar grupas pedagogu, grupas pedagogam ar atbalsta personālu, tāpat atbalsta personāls un pedagogs sadarbojas ar speciālistiem ārpus izglītības iestādes. Sadarbība notiek, lai bērns no tā iegūtu vislielāko atbalstu, kāds viņam nepieciešams.

2 att. Savstarpējās sadarbības modelis

3.3.3. Audzēkņa ar AST novērošana

No klīniskā izraksta:

Pārbaudes rezultāti parāda vecuma caurmēram atbilstošu vizuālās domāšanas spēju attīstības līmeni, nevienmērīgus tīšos procesus ar nevienmērīgu uztveri un uzmanības noturību, aizkavētu valodas attīstību, pašmotivētu uzvedību, pavājinātas sociālās mijiedarbības un komunikācijas spējas, grūtības sadarboties, pieņemt jauno/ pielāgoties stereotipiskas spēles pazīmes, kas norāda uz autiska spektra traucējuma iezīmēm uzvedībā un mācīšanās iemaņu traucējumu iezīmēm.

Autore ilgstoši un periodiski ir novērojusi audzēkni ar AST, tā dabiskā darba vidē, pirmsskolas izglītības iestādē. Iegūtos datus atspoguļo tabulā.

Tabula Nr.1

Novērošanas gads, mēnesis	Novērojums	Iespējamie cēloņi	Ieteikumi veiksmīgākai adaptācijai
2020.gada oktobris, zēnam vēl 4 gadi	Zēns neiesaistās nodarbībās, ir izteikti agresīvs uz skolotājas piedāvājumu locīt	Iespējama neziņa, kas jādara, skolotāja atrāva no iepriekšējās nodarbes, no	Tam, ka šodien būs jāloka papīrs ir jāgatavo jau no rīta. Ir jāizveido individuāls dienas

	<p>papīru ir kategorisks nē, skolotāja uzliek uz galda papīru un mierīgā tonī aicina locīt papīru, uz ko saņem agresīvu blāvienu nē, negribu un viss, kas uz galda uzlikts aizlido pa gaisu. Pēc brītiņa zēns ar asistenta, auklītes personā palīdzību, tomēr iesaistās papīra locīšanā, lai arī, protams, lielāko daļu viņš neizdara, tomēr ar laika nobīdi ir iesaistījies, ir gandarīts par paveikto.</p>	<p>nodarbes, kas patika, šī nešķiet interesanta.</p>	<p>plāns, vēlams, kopā ar bērnu, jāparāda attēls, ka šodien mēs locīsim. Tā bērns būs vairāk sagatavots tam, kas būs jādara. Jādod laiks, apstrādāt informāciju, pārslēgties no vienas darbības uz citu. Autore novēroja, ka zēnam, lai pārslēgtos no vienas nodarbes uz citu ar atbalstu un palīdzību, bija nepieciešamas aptuveni 5-10 minūtes. Pavisam liela protesta, histēriskas blāušanas brīdī labāk aizvest uz citu telpu nomierināties. Pēc brīža ir mierīgs un gatavs sadarboties.</p>
<p>2020. gada novembris, tikko palikuši 5 gadi</p>	<p>Mūzikas nodarbība. Grupa gatavojas Latvijas dzimšanas dienas svētkiem. Visi aktīvi dzied, piedalās, zēns riņķo pa zāli, bez mērķa, nekoordinētas kustības, krata rokas, šūpo uz sāna galvu, līdz aizskrien un palien zem krēsla, aicināts nākt ārā, nepakļaujas. Pēc brītiņa izlien. Mūzikas skolotāja</p>	<p>Iespējama garlaicība, zēnu nesaista dziedāšana, viņš garlaikojas, taču, kad tika ieslēgta skaļā mūzika, aktīvi izrādīja nepatiku, jo bērniem ar AST ir paaugstināts jūtīgums pret trokšņiem, skaļa mūzika radīja vēlmi aizspiest ausis un noslēpties. Toties klavieres, raisa interesi un skaņas</p>	<p>Ja bērnam ar AST kaut kas nepatīk, vai garlaiko, viņš tā arī izrādīs AST bērni ļoti jūtīgi pret skaļiem trokšņiem. Ieteicams ir novērst skaļo trokšņu avotu, bet, ja nevar, tad bērnam ir rekomendētas austiņas, lai slāpētu troksni. Toties ir patika pret noteikta veida trokšņiem, šajā gadījumā</p>

	ir uzlikusi ierakstu, zēns izrāda acīmredzamu nepatiku, spiež ciet ausis, laiž uz leju galvu, aiztaisa acis, cenšas noslēpties. Bet, tiklīdz izdzird klavieru skaņas, tā tūlīt pamet slēpni un ir pie klavierēm, ieinteresēts vēro, cenšas nospiegt taustiņu.	nav nepatīkamas, ir ieinteresēts	klavieres, raisa interesi un patīk skaņu. Mēģināt saprast, kuri trokšņi izraisa trauksmi, nepatiku, no tiem maksimāli izvairīties, veicināt patīkamu emociju skaņu gammas.
2021.gada janvāris	Rīta cēliens. Bērni rotaļājās celtniecības stūrī ar lego klučiem, daži uzbūvējuši celtnes, bet viens kaut ko līdzīgu kuģim. Zēns ar AST pieskrien un izrauj citam zēnam no rokām kuģi, vēlas to sev, otrs neatdod un sākas konflikts, kurā vispirms zēns ar AST iesit otram, iesaistās audzinātāja, atņem kuģi un noliek to pavisam prom. Zēns ar AST sāk histēriski blaut, krist gar zemi, cenšas iesist, nav nomierināms.	Bērniem ar AST var nebūt izveidojies mans-tavs priekšstats. Ļoti izteikta vēlme kaut ko salauzt, iespējams tādejādi, ko salaužot, mazina sev dusmas, destruktīvas vēlmes. Nav izteiktas empātijas un līdzjūtības jūtas, nepauž emocijas, slikti veido acu kontaktu. , nevēlas sadarboties ar citiem grupas bērniem, reizēm arī skolotāju.	Bērniem ar AST ir tā, ka ja nedabū ko vēlas, tad parādās agresijas pazīmes. Slikti parāda emocijas, tās var nebūt vispār. Ir jārāda emociju kartītes, jāskaidro, atkal un atkal, ko nozīmē darīt citam pāri. Jārūnā ar vecākiem. Ieteicams apmeklēt psihologu. Ārpus iestādes nodarbības, smilšu terapijas, ABA terapija šobrīd ir ļoti efektīva. Pārrunās ar mammu, konstatēts, ka zēns apmeklē silšu terapiju un audio logopēdu.
2021. gada marts.	Nodarbība valodas mācību jomā, logopēdija grupā. Zēns nodarbībai pieslēdzies, kādu brīdi aktīvi seko līdz, pat piedalās,	Nodarbība sākotnēji ieinteresējusi, bet bērni ar AST nevar ilgstoši noturēt uzmanību uz vienu nodarbi, līdz ar to	Bērniem ar AST bieži vien piemīt talants pazīt burtus, skaitļus, lasīt, rēķināt, nereti jau agrīnā vecumā. Ieteicams veicināt

	<p>taču tas nav ilgu laiku. Kad skolotāja jautā kādu konkrētu jautājumu neatbild, burtu nosauc brīvi, nedaudz zilbo, bet stāstu neveido. Par sevi izsakās trešajā personā. Atkārtoti vārds vārdā uzdoto jautājumu.</p> <p>Piemēram, vai tur ir mašīna, nevis atbild , jā, ir, vai nē, nav, bet atkārtoti skolotājas teikto.</p> <p>Pēc brīža viņam nodarbība apnīk, pieceļas un aiziet. Vēlāk ar otras skolotājas pierunāšanu pilda darba lapu, burtus atrod un apvelk veikli, izlasa vieglākos vārdus, krāso haotiski, ātri, neiedziļinoties procesā.</p>	<p>pārslēdzās darīt to, kas šķita interesantāks. Vēlāk tomēr izdarīja to, ko prasa, jo šī bija joma, kas ir zēna stiprā puse.</p>	<p>un attīstīt šo prasmi, jo bērns, neskatoties uz to, ka viņam ir valodas traucējumi, jau zilbo. Novērojot zēnu grupā, var pamanīt, ka viņam ļoti interesē grāmatas, viņš ar interesi tās pēta, sevišķi tās, kurām ir burts, attēls un skaņa. Tāpat grāmatas par dzīvniekiem.</p> <p>Sarunā ar mammu, izrādās, ka viņam mājās ir savs grāmatu plaukts. Nodarbības pie audiologopēda pamazām uzlabo runas spējas.</p>
2021.gada maijs	<p>Āra pastaiga. Dabas zinātņu n. nodarbības stunda, bērni dodas pastaigā un vēro apkārtni, atbild uz skolotāju uzdotajiem jautājumiem. Zēns vēlas iet visiem priekšu ar audzinātāju, iet ar kādu citu bērnu pāri nav pierunājums. Ir izteikti pašmotivēts, nevēlas pildīt skolotāju uzdotos uzdevumus, bet</p>	<p>Atkal pierādās, ka bērniem ar AST, mēdz būt svešas empātijas jūtas. Bērni neprot izrādīt emocijas. Vienīgais ir es gribu, man vajag. Grūti motivēt aktivitātēm, ja nevēlas, nav ieinteresēts. Gadījums ar šūpolēm, Bērni ar AST, var ilgstoši veikt vienveidīgas monotonas darbības un tas viņiem neapnīk, bet , tieši otrādi,</p>	<p>Bērnim ir jāļauj šūpoties , vienveidīgas kustības viņu nomierina, skolotājam ir jāvēro un jānovērs konflikta starp bērniem, mudinot socializēties, kopā spēlēties. Socializēšanās joma ir pati grūtākā no visām un prasa lielu pacietību. Vērojot bērnus, jāskatās, varbūt ir kāds bērns, ar kuru šim bērnam veidojas</p>

	<p>vēlas doties kaut kur projām, sev izvēlēta virzienā, uz saucieniem nereaģē, līdz skolotāja spiesta skriet pakaļ. Esot ārā vislabprātāk atrodas šūpolēs un dažkārt, tā arī var nošūpoties visu āra pastaigai atvēlēto laiku, ja netiek šūpoties ir agresīvs, raudulīgs, var izgrūst citu bērnu no šūpolēm, iesist. Nepiedalās nodarbībās. Uz brīdi pieslēdzās skolotājas organizētā rotaļā, bet, saprotot, ka ne vienmēr būs pirmais ar skaļu protestu dodas prom. Paspēj pagrūst citu bērnu. Neizrāda nekādas emocijas, tikai dusmas un aizvainojumu. Ilgstoši činkst bez asarām, jo nav bijis pirmais. Neprot zaudēt.</p>	<p>nomierina. Bērns, veicot monotonās darbības nomierinās. Tāpat, bērni ar AST, mēdz neatsaukties uz savu vārdu un nereaģē, ja kāds lūdz viņiem pārtraukt kādu darbību.</p>	<p>kontakts, kurš nebaidās, neatgrūž, sākumā, tas varētu būt viens vai divi bērni, tie var pamainīties. Var mēģināt atrast kopēju nodarbi, kas patīk visiem. Bērnam jāatkārto un jāatkārto emocijas, rādot kartītes, attēlus, var mēģināt atdarināt mīmiku, uzspēlēt mīmiku spēli. Esmu priecīgs, esmu bēdīgs, man sāp, man bail utt.</p>
<p>2021. gada septembris</p>	<p>Adaptācijas nedēļa. Bērns ir manāmi paaudzies un palicis tāds kā nosvērtāks. Histērijas lēkmes parādās retāk. Izteikta vēlme komunicēt ar skolotāju, izrāda grāmatu, stāsta, īsi un aprauti, ko tur redz, vienu un to</p>	<p>Var redzēt, ka bērnam sāk veidoties savs šaurais interešu loks- dzīvnieki. Viņš ar lielu aizrautību pēta grāmatas par konkrētu dzīvnieku, internetu, jautā, kaut vienkārši, bet jau jautā</p>	<p>Motivēt un atbalstīt, pārrunāt ar bērnu par konkrēto dzīvnieku, kaut vai desmit reizes dienā, kaut vai simts, ja bērnu tas aizrauj, ļaut datorā noskatīties dokumentālo filmu, atskaņot skaņu, kādu</p>

	<p>pašu teikumu atkārtoti vairākkārt. Beigās uzdod jautājumu: "Vai tev patīk lāči?", pats atbild: "Jā man patīk lāči"</p> <p>Skolotājam prasa, ka grib redzēt lāci, lai uzliek to youtube. Tas periodiski atkārtojas visas dienas garumā. Citu dienu atkal par citu dzīvnieku.</p>	<p>skolotājam. Bērniem ar AST mēdz parādīties savs interešu loks, kuru viņi var pārzināt līdz vis sīkākai detaļai un niansei, kāds zina no galvas vilcienu kustības sarakstu, kāds mašīnas detaļas, katram izpaužas savādāk.</p>	<p>dzīvnieks izdod, krāsojamo lapu, pēc iespējas sagādāt daudzveidīgāku materiālu, lai noturētu bērna interesi.</p>
<p>2021. gada oktobris</p>	<p>Izglītojamo speciālo vajadzību izglītošanas metodika</p>	<p>Pēc izvērtēšanas var secināt, ka izglītojamam ir stiprās puses: liek puzzles, saprot un lieto angļu valodu, veikli darbojas ar datoru, prot skaitīt līdz simts, pazīst skaitļus, burtus, zilbo, nedaudz rēķina.</p> <p>Vājās puses: Vāji attīstīta sīkā motorika, uzvedības prasmes, saskarsmes prasmes, valodas prasmes ir valodas aiztures problēmas, neprecizēti, difūzi attīstības traucējumi. Nodarbībās nosēdēt nevar, dara citas lietas.</p>	<p>Tiek sastādīts individuāls izglītības atbalsta plāns izglītojamam ar speciālām vajadzībām. Kas ietver : grāmatu lasīšanu, sarunas par attēlā redzamo, zilbju veidošanu valodā.</p> <p>Piktogrammas, kartītes, dienas režīms, sarunas sociālajā jomā, Papīra burzīšana, plēšana, plastilīna mīcīšana, griešana ar šķērēm, sīkās motorikas attīstībai.</p> <p>Vides pielāgojums, vieta tuvāk skolotājam, individuāla darba vieta, atbalsta persona, vienkāršas instrukcijas, individuāli pielāgotas darba lapas, uzdevumu noteikumu atkārtošana,</p>

			izglītojošas spēles datorā. Individuālas nodarbības logopēdijā, fizioterapijā, peldēšanā, ritmikā.
2021. gada decembris	<p>Valodas mācību joma, izrāda interesi par rakstīšanu, nepieciešams liels laukums, lai uzrakstītu burtu, bet burtus jau velk uz lapas, droši raksta savu vārdu. Izrāda interesi par lasīšanu, daļēji ar izpratni, daļēji minot, izlasa konkrētus vārdus, interesē lego, dažas galda spēles. Parādās lielāks vārdu krājums un skaidrāka izruna. Iesaistās sarunā, sāk veidot neilgu acu kontaktu. Ja vēlas kaut ko, paņem skolotāju aiz rokas un aizved parāda un komentē, ko vēlas. Jau sāk komunicēt un mēģina spēlēt kopā ar dažiem vienaudžiem. Joprojām mēdz būt dusmu un agresijas lēkmes, ja nedabū ko vēlas, vai, ja lūdz iesaistīties nodarbībā.</p> <p>Atpazīst ģeometriskas figūras</p>	<p>Parādās pozitīva dinamika jomās, kas interesē. Parādās interese par komunikāciju ar vienaudžiem, lai arī ne ilgstoša.</p>	<p>Turpināt pilnveidot stiprās puses un motivēt darboties valodas jomā, vairāk runāt. Uzlabot komunikācijas prasmes, liekot sadarboties pāri ar vienaudzi, iet pāri pastaigā, dejojot, spēlēt galda spēli un pedagogam, vai asistentam visu laiku asistēt un novērot.</p>

2021.gada marts	<p>Atkārtota plāna pārskatīšana liek secināt, ka ir būtiski uzlabojušās valodas prasmes, jo bērns paralēli ir apmeklējis audio logopēdu. Sāk veidot īsus, bet loģiskus teikumus, lai gan mācību procesā iesaistīties nevēlas, joprojām problēmas ar sīko motoriku, neprot pareizi satvert rakstāmrīku, karoti, šķēres, sociālajā jomā slikti komunicē ar vienaudžiem, lai gan vēlme ir, pat izteikta, bet neprot to īsti darīt. Neapņēma savu spēku, dusmās mēdz kādu pagrūst, iesist., jo vēlas būt pirmais, vēlas šūpoties.</p>	<p>Arvien problēmas paliek tās pašas, uzlabojas valodas un matemātikas prasmes. Socializācija, kas arī lielākā problēma bērniem ar AST, paliek nemainīga, ir vēlme komunicēt, taču līdz laikam, tiklīdz kaut kas nepatīk, tā bērni ar AST, var to destruktīvi izrādīt, kost, sist, grūst, blaut, krist gar zemi, rīkot histēriskas raudāšanas bez asarām, ilgstoši činkstēt. Noslēpties, aizcirst durvis, pa ceļam visu izārdīt</p>	<p>Sarunas un atgādinājuma kartītes. Atsevišķa telpa, laika limits-īsāka nodarbe, garākas pauzes, ļaut darboties ar mīlāko spēli, nodarbi. Vērot, asistēt, pie katra konflikta ar vienaudžiem, atgādināt par emocijām, emociju kartītes, sejas mīmikas.</p>							
2021. gada maijs	<p>Ar atbalstu pilda uzdevumus. Labprāt strādā viens pret vienu ar skolotāju vai skolotāja palīgu. Nevēlas darboties nodarbības laikā. Darbojas pēc savām interesēm. Labprāt iesaistās grāmatas izpētē un burtošanā. Brīžiem, liekas, ka uzmin vārdu, kas ir rakstīts. Dodot lasīt vienkāršu tekstu, daži vārdi tiek izlasīti, nosaukti (nosaukti)</p>	<p>Bērni ar AST nepakļaujas lūgumiem kaut ko darīt uzreiz. Ir jāsaņem pamazām. Vispirms skolotāja sagatavo noliek darba lapu, motivē, stāsta rāda. Pretestība būs, bet pamazām tā norimst, ja skolotājs pats apsēžas palīdzēt pildīt uzdevumu. Noteikti vajag paslavēt, uzlikt par paveikto. Nemitīga</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="991 1301 1246 1379">Individuālais atbalsts.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="991 1379 1246 1536">Pielāgotas darba lapas, citu līdzīgu uzdevumu pildīšanā.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="991 1536 1246 1581">Atbalsta persona.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="991 1581 1246 1659">Individuālā darba vieta.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="991 1659 1246 1783">Atpūtas vieta. Svaiga gaisa režīms.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="991 1783 1246 1861">Dienas plāns, kurā atzīmē padarīto.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="991 1861 1246 1939">Viegli saprotamas instrukcijas.</td> </tr> </table>	Individuālais atbalsts.	Pielāgotas darba lapas, citu līdzīgu uzdevumu pildīšanā.	Atbalsta persona.	Individuālā darba vieta.	Atpūtas vieta. Svaiga gaisa režīms.	Dienas plāns, kurā atzīmē padarīto.	Viegli saprotamas instrukcijas.
Individuālais atbalsts.										
Pielāgotas darba lapas, citu līdzīgu uzdevumu pildīšanā.										
Atbalsta persona.										
Individuālā darba vieta.										
Atpūtas vieta. Svaiga gaisa režīms.										
Dienas plāns, kurā atzīmē padarīto.										
Viegli saprotamas instrukcijas.										

	<p>pareizi, bet citi uzminēti, vai ir nepareizi. Socializēšanās ar vienaudžiem notiek pakāpeniski. Labprāt rīta cēlienā rotaļājas uz paklāja ar lego, vai sēž pie galda un būvē no lego klucīšiem dažādas celtnes. Viss norit veiksmīgi, līdz zēnam atkal nerodas vēlme kādam citam atņemt uzbūvēto. Tad arī sākas konflikti, var iesist, atņemt, noraut visu no galda un skraidīt pa grupu histēriki blāujot. Iesist var kādam, kas pirmais patrāpās ceļā, tāpēc šādās reizēs zēns nemitīgi jāuzmana.</p>	<p>uzmanīšana nav nepieciešama, bet tā vairāk vajadzīga, lai novērstu neparedzamās situācijas.</p>	<p>Datorā izglītojošas spēles.</p> <p>Uzdevuma nosacījuma atkārtota izskaidrošana, vizualizēšana.</p> <p>Nemitīgas sarunas atkal un atkal par to, ka nedrīkst bērnus sist, fiziski aiztikt. Mudināt atvainoties, ja izdarīts kas slikts. Ieviests Stop krēsliņš, kur 3 minūtes pasēdēt, ja ir izdarīts, kas slikts. Telpa atpūtai. Dators kā apbalvojums labai uzvedībai. Kā arī citāda veida uzslava, arī uzlīme izraisa sajūsmu. Sarunas par interesējošu tēmu.</p>
2022.gada oktobris	<p>Kārtējā speciālās izglītības atbalsta programmas izvērtēšana. Zēns ir ļoti paaudzies gandrīz 7 gadus vecs. Kļuvis nosvērtāks, mierīgāks, labprāt komunicē ar pedagogiem. Stāsta, kas patīk. Komunicē īsiem, bet pilniem un saprotamiem teikumiem, lai arī intonācija ir nedaudz dīvaina,</p>	<p>Bērni ar AST var iemācīties lasīt, rēķināt un pārzināt kādu jomu ļoti labi. Zēns pamatīgi pārzina Latvijas ģeogrāfisko karti. Grupā ir neliela karte, tur parādīja visas prasītās pilsētas, taču arī lielajā kontūrkartē, kur ir robežas ar citām valstīm, perfekti atrada un parādīja jebkuru pilsētu, kas nozīmē, ka prot pamanīt jebkuru</p>	<p>Atbalsta programma nepieciešama tehnoloģiju mācību jomā. Arvien vāji attīstīta roku sīkā motorika. Rekomendēts, trenēties satvert rakstāmlietas, ēšanas piederumus pareizi. Plēst, burzīt papīru, griezt ar šķērēm, trenēties tās satvert pareizi. Atbalsts nepieciešams sociālajā jomā.</p>

	<p>tomēr runa ir pietiekami saprotama, neskatoties uz to, ka neizrunā vairākas skaņas. Veido jau noturīgāku acu kontaktu, lai arī vēl joprojām nav pierunājams darboties nodarbībās kopā ar citiem, tomēr reizēm pieslēdzas un, nepieciešams jau īsāks laiks, lai ar atbalstu izpildītu uzdevumu pēc savām spējām un savā tempā. Vēl arvien vislielākās problēmas, kur nepieciešams atbalsts ir tehnoloģiju mācību joma ir grūtības griezt, locīt, plēst, mīcīt, tāpat sociālā joma, lai arī ir uzlabojusies, tomēr nepieciešams atbalsts. Zēns, nu jau droši komunicē ar vienaudžiem. Ļoti aizrauj galda spēles, sevišķi "ALIAS". Pats droši iet klāt un aicina vienaudžus, kurus pats izvēlas pievienoties spēlei. Savās iespēju robežās formulē jautājumus un arī atbildes. Spēlē ar lielu azartu, turklāt seko līdzī, lai spēle</p>	<p>detaļu un ir ļoti laba atmiņa. Bērni ar AST, līdz sīkumam var pārzināt kādu lietu un pamanīt tādas detaļas, kuras citi nepamana. Bērni ar AST bieži runā īsiem aprautiem teikumiem. Nerunā tēlainā valodā, nesaprot sinonīmus, iztēles nav. Nevar dažkārt saprast, ko no viņa vēlas, ja nav konkrēta, īsa, skaidra norādījuma. Iespējams, ka sporta zāle, kā liela telpa izraisa baiļu sajūtu, tajā mēdz būt skaļš troksnis, kas izraisa nepatiku, sporta skolotāja svilpe, daudz dažādi faktori. Bērniem ar AST mēdz būt arī īpatnējas kustības, tāda kā neveikla, gāzelīga gaita. Vēlme pēc socializācijas ar laiku attīstās, tomēr, bērni ar AST ir viegli aizkaitināmi, pat šķietams sīkums, piemēram nevar aiztaisīt pogu, var sākties histērija.</p>	<p>Dusmu lēkmju kontrolēšana. Sarunā ar mammu, secināts, ka zēns apmeklē ABA terapiju, līdz ar to palicis daudz komunikatīvāks, labāk kontrolē dusmu un agresijas lēkmes, taču vēl arvien visu grib būt pirmais un izteikti neprot zaudēt. Atbalsts galda spēlēs. Vecākiem rekomendēts daudz spēlēt galda spēles ar bērnu, ko viņi arī dara. Fiziskā un veselības mācību joma. Rekomendēts sākt ar viegliem uzdevumiem. Zēnam patīk spēlēties ar bumbu, līdz ar to dažādi vingrinājumi ar bumbu, patīk peldēt, 2x nedēļā apmeklē peldbaseinu. Tā kā arvien ir novērojami valodas traucējumi, tad grāmatu lasīšana, ko zēns dara pats, jo tekoši lasa, sarunas. Stāsta veidošana pēc attēliem. Attīstošās datorspēles kā balva.</p>
--	---	---	--

	<p>būtu godīga. Pedagogs nemitīgi novēro, lai nebūtu konfliktu. Tekoši lasa, perfekti pārvalda Latvijas kontūrkartu gan mazāku, gan lielo, spēj parādīt visas lielās pilsētas. Katru dienu izvēlas kādu vienu, vai divus bērnus ar ko komunicēt. Turklāt, tie katru dienu ir citi. Protams, ne visi bērni ir ar mieru komunicēt ar zēnu. Pedagogam jāiejaucas, jo, ja tiek saņemts atraidījums, tas izprovocē dusmu lēkmi, vai arī, ja izvēlētais bērns grib iet pārī, vai spēlēt ar citu, tad tas cits var tikt spēcīgi pagrūsts, var iesist. Pedagogam jābūt blakus un jāvēro. Zēns kategoriski atsakās iet uz sporta nodarbībām, ārstniecisko vingrošanu. Ja aiziet, tad nepiedalās, bet haotiski skraida. Āra pastaigās lielākoties tikai šūpojas šūpolēs. Zēns izrāda aktīvu interesi par rakstīšanu, cenšas rakstīt ar rakstītājiem burtiem, vēlas</p>		
--	---	--	--

	krāsot krāsojamās lapas, rēķina, pierakstot uz tāfeles.		
--	---	--	--

Kopējie secinājumi:

Novērojot audzēkni ilgstoši no 2020. gada oktobra līdz 2022. gada septembrim, darba autore secina, ka audzēkņa attīstības dinamika un adaptācijas spējas ir ievērojami attīstījušās pozitīvā virzienā. Ja sākotnēji zēns ļoti minimāli runāja, neveidoja acu kontaktu, ne ar vienu nevēlējās komunicēt uzvedība bija lielākoties destruktīva, bija bieži noliegumi, histērijas lēkmes, citu bērnu sišana, lietu plēšana, ladināšana pa gaisu. Darbojās tikai ar to, kas interesēja pašu uz norādījumiem nereaģēja, vai reaģēja ar noliegumu un dūsmām, bija specifiska valodas aizture. Tad pēc ilgstošiem novērojumiem ar atbalsta programmas *Individuālās izglītības programmas apguves plāns izglītojamiem ar speciālām vajadzībām* (MK Nr.556) piemērošanu, audzēknim: uzlabojās sekmes valodas jomā (sāka veidot īsus, uzdot un atbildēt uz jautājumiem, komunicēt ar vienaudžiem, samazinājās agresijas lēkmes, nedaudz uzlabojās sīkās motorikas prasmes, radās konkrētas intereses, grāmatu lasīšana, rēķināšana, krāsošana, galda spēles, ģeogrāfiskā kontūrkarte, uzlabojās komunikācijas prasmes ar vienaudžiem sāka veidot acu kontaktu. ‘

Ja novērojuma sākumā bija destruktīva uzvedība, visu plēsa, lauza, varēja iesist, kliegt, reti iesaistījās nodarbībās, bērniem biežāk traucēja, nekā komunicēja, ņēma nost rotallietas, nespēja sadarboties ar citiem grupas bērniem uz visu, kas nebija pa prātam, rīkoja histērijas, tad novērojuma beigās autore secināja, ka histērijas lēkmes uzņāk arvien retāk, komunikācijas prasmes ar vienaudžiem, ar kuriem pats izvēlas komunicēt, ir krietni uzlabojušās.

Ar atbalsta palīdzību, asistēšanu, spēj veikt uzdevumus. Valodas uzdevumus spēj veikt patstāvīgi, vienīgi jāsēž blakus un vēlreiz jāatgādina uzdevuma nosacījumi. Tāpat ir arī matemātikā, ar nosacījumu atkārtotu izskaidrošanu, spēj veikt uzdevumus patstāvīgi.

Izrāda interesi par zīmēšanu, zīmē to, kas patīk, labprāt krāso darba lapas, bez skolotāja pamudinājuma, pats katru rītu paņem kādu krāsojamo lapu un izkrāso. Cenšas rakstīt rakstītos burtus.

Nelabprāt sporto un iesaistās mūzikas nodarbībās, jo nepatīk skaļš troksnis, ja paliek grupā, sporta zālē mūzikā par skaļu, ļoti sāk nervozēt, tas var izprovocēt lēkmi.

Ar individuālās izglītības atbalsta programmu, atbalsta komandu, asistentu, vecāku atbalstu, ārpus izglītības iestādēs papildus speciālistu apmeklējumu, zēns ir spējīgs adaptēties un iekļauties vispārējā pirmsskolas, vēlāk pamatskolas izglītības iestādē. Lai tā notiktu, ir nepieciešams pamatīgs atbalsta komandas darbs.

3.3.4. Intervijas analīzes rezultāti

Izstrādājot šo kvalifikācijas darbu, autore veica interviju ar audzētāja mammu, lai saprastu, kādas papildus terapijas mamma ar audzēkni jau ir veikusi un kādas veic. Kādi ir ģimenes ikdienas paradumi, kāds ir dienas režīms, ar kādām grūtībām mammai nācies saskarties audzinot bērnu ar AST, kāda pēc mammas domām ir izglītības iestādes un pedagogu attieksme pret bērnu ar AST, vai savstarpējā komunikācija ir pozitīva un vai informācijas apmaiņa ir pietiekama. (Intervija ir apskatāma pielikumā Nr.5)

Intervija notika elektroniskās saziņas veidā caur e – pastu, tika izsūtīti jautājumi no darba autores puses un mamma iesūtīja konkrētas atbildes.

Izanalizējot iesūtītās atbildes, darba autore secināja, ka mamma ir ļoti daudz darījusi zēna labā, jau no 3 gadu vecuma ir sekojusi pedagogu ieteikumiem aizvest zēnu pie speciālistiem, ko mamma arī ir darījusi. Pēc mammas stāstītā, pie speciālistiem ir ļoti grūti nokļūt, ir garas rindas, nereti, kad pienāk rinda, ir pagājuši jau gadi un zaudēts laiks. Mamma ir zinoša, kas ir AST, daudz lasa, klausās citu pieredzi, meklē atbalstu un terapijas iespējas, zēns ir pabijis uz vairākām iespējamām terapijām. Mamma ir secinājusi, ja pati neinteresētos, ārsti nekādas iespējas bieži vien pat nepiedāvā, tāpat finanses.

Sadarbība ar izglītības iestādi un atbalsta personālu, kā arī pedagogiem ir pozitīva, mamma ir vienmēr par sadarbību, gatava sniegt savu atbalstu, padomus, zināšanas, ko guvusi apmeklējot dažādas terapijas. Informāciju par individuālo izglītības plānu un sekmēm vēlētos saņemt biežāk, par to mamma vienojās ar pedagogu, ka tas notiks reizi divos mēnešos.

Pēc intervijas autore secina, ka pedagogiem biežāk jāveido komunikācija ar vecākiem, lai arī attieksme ir pozitīva un informācijas apmaiņa notiek, tomēr tā ir par retu. Lai sekmētu arvien pozitīvāku audzēkņa adaptācijas dinamiku, nepieciešama biežāka savstarpējā komunikācija ne tikai starp vecāku un pedagogu, bet arī starp atbalsta komandu, sevišķi logopēdu un psihologu.

Kā galveno trūkumu darba autore uzskata to, ka pedagogiem ir nepietiekams informatīvais materiāls par to, kā strādāt ar šādiem bērniem. Ir bijuši daži kursi, ar kuriem ir par maz, lai aptvertu šī darba specifiku. Tāpat pedagogiem bieži ir laika trūkums, citi bērni grupā, jāgatavojas nodarbībām, jāiekārto vide, e- klase un pārējā dokumentācija aizņem daudz laika un, protams, nepietiekamas zināšanas.

Papildus darba autore secina, ka vēl ir maza pieredze efektīva Izglītības atbalsta plāna izstrādē, tā kā šis noteikums darbojas tikai otro gadu, tad vēl viss atbalsta personāls nav apguvis, kā efektīvāk iesaistīties, lai ieguvējs būtu audzēknis.

Galvenais secinājums, pedagogs pats var iegūt papildus zināšanas izstudējot pieejamo informāciju, grāmatas, dažādus digitālos materiālus, šajā gadījumā vecāks ir gatavs sadarboties, jo tikai sadarbība komandā spēs dot rezultātus.

SECINĀJUMI

Izanalizējot visu iegūto informāciju un savelkot kopā, autore secina, ka bērnu ar dažādas pakāpes AST pēc statistikas datiem, paliek arvien vairāk un ir jādomā, kā veiksmīgāk palīdzēt tādiem bērniem adaptēties pirmsskolas izglītības iestādē

Pedagogiem ir jābūt labām novērošanas un pārliecināšanas prasmēm, jo ne vienmēr, atvedot 3 gadus vecu, vai vēl jo vairāk jaunāku bērnu, vecāks vispār nojauš, ka bērnam ir AST traucējumi, ja arī nojauš, ne vienmēr spēj to pieņemt un vecākam jāprot pārliecināt aizvest pie speciālista

Ja diagnoze jau ir uzstādīta, tad ļoti svarīgi ir veikt visus pasākumus, lai bērnu veiksmīgāk adaptētu pirmsskolas izglītības iestādē, kas nozīmē, veiksmīgu sadarbību starp izglītības iestādi, pedagogiem, atbalsta komandu un vecākiem, jo tikai sadarbojoties, var ātrāk un veiksmīgāk adaptēt bērnu ar AST pirmsskolas izglītības iestādē.

Izglītības iestādē būtu jābūt ziņoņiem pedagogiem par to, kas ir AST, kādas kopējās pazīmes, kā izpaužas, kā var palīdzēt, kādas izglītības metodes būtu pielietojamas.

Tāpat, pedagogam sadarbojoties ar atbalsta komandu (psihologs, logopēds, speciālais pedagogs, sociālais pedagogs), būtu nepieciešams izstrādāt *Individuālās programmas apguves plānu, izglītojamam ar speciālām vajadzībām*. (MKN556, 2.pielikums). Ik pēc diviem mēnešiem plānu pārskatīt pēc vajadzības papildināt, izmainīt.

Galvenās problēmas, ar kādām nākas saskarties, ir asistenta trūkums, asistenta lomu nākas uzņemties auklei, kurai jau tā ir daudz pienākumu. Pedagogam grupā ir vēl daudz bērnu, kuriem jāvelta uzmanība. Pedagogs nav pietiekami sagatavots, nav ieinteresēts darbam ar šādiem bērniem. Atbalsta komandai arī bieži vien ir laika trūkums, jo, piemēram psihologam, primārā ir skola, lai gan autore uzskata, ka visas problēmas ir jārisināt no pirmsskolas. Lai gan atbalsts tiek sniegts, tas tomēr ir nepietiekams.

Lai arī visur ir uzsvērts, ka vispārējās izglītības iestādēs ir iekļaujošās izglītības programma, tomēr tās izstrāde vēl ir nepietiekama. Parasti ir tā, ka viens ir, kas ir skaisti sarakstīts uz papīra, otrs ir skarbā realitāte. Pedagogu neapmierinātība, nevēlēšanās strādāt ar tādiem bērniem, nekompetence.

Izglītības nākotne ir tāda, ka iekļaujošā izglītība būs obligāta, jo arvien vairāk šādu bērnu būs un augstskolām jāsāk papildināt studiju programma, ka šāds kurss būs obligāts visiem pedagogiem.

Izpētot šo vienu audzēkni ilgstošā laika posmā, autore secina, ka bērns ar AST var veiksmīgi iekļauties pirmsskolas izglītības iestādē, tikai nepieciešams neatlaidīgs darbs no pedagogu, speciālo pedagogu puses, kā arī nepietiek ar to, ko bērns iegūst skolā, ir jāstrādā arī ārpus izglītības iestādes, vecāki darbojas mājās, ved uz papildus terapijām, jēgpilni hobiji, dienas režīms, skaidrs plāns, kopīgas nodarbes.

AST nav slimība un noteiktu zāļu tai nav, tie ir nervu sistēmas attīstības traucējumi, kuri nekad līdz galam nepāries, bet, kurus ar neatlaidīgu atbalsta komandas darbu var uzlabot.

Pedagogam tāpat ir jāspēj saskatīt audzēkņa stiprās puses, tās motivēt un attīstīt, pilnveidot.

Mērķtiecīgi attīstīt arī vājās puses, kas nereti ir komunikācijas prasmes, savstarpējā komunikācija ar vienaudžiem.

Mazināt dusmu un agresivitātes izraisošos avotus, pēc iespējas novērt tos. motivēt sadarboties ar citiem. Daudz runāt, rādīt atgādinājuma kartītes, izskaidrot, kas gaidāms.

Tāpat būtu jāizglīto arī pārējā sabiedrība par to, kas ir AST, kā vecākus, tā bērnus, mudināt toleranti izturēties, komunicēt, sadarboties. Arī pārējie grupas bērni būtu jāinformē par to, kas ir AST, ka ir tādi bērni un no viņiem nav jābaidās, bet tieši otrādi, jāmēģina sadraudzēties un pieņemt.

Pats galvenais secinājums ir tāds, ka ir jābūt tolerancei pret visu citādo. Cieņas pilna sadarbība starp vecākiem un iestādi, pret tās pedagogiem, interesēties par sava bērna sasniegumiem, neignorēt tās, sadarboties un meklēt papildus iespējas ārpus izglītības iestādes. Neaizmirst, ka galvenais ir bērns, viņa vajadzības un intereses, bērncentrēta pieeja.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

<https://registri.visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/esfpr/VISC%202.3%20-%20metodiskais%20materials%20pedagogiem%20-%20autisms.pdf>

www.autisms.lv

www.autism.org.com

Sally- Anne tests (Theory of mind, 1985). pieejami:

<https://youtube.com/Obi0WCLJveM>

1. Ainscow, M. (2004). *Developing inclusive education systems: what are the levers for change?* (skatīts 07.12.2022.) Piekļuve: <https://www.Developing20educational20inclusive20settings.pdf>

2. Albrehta Dz. (1998) *Pētīšanas metodes pedagogijā*. SIA "Mācību grāmata".

3. Bethere D. (2013) *Pārejas posms pirmsskola-pamatskola*, Rīga: RaKa.

4. Dr. Radhika Kapur (2018). *Handling of Learning Disabilities and Problems*. [skatīts 04.12.2022] Piekļuve: <https://www.researchgate.net/publication/323771224> Handling and Learning Disabilities and Problems.

5. Freimanis I., (2007). *Ieskats speciālās skolas darbā*. Rīga: RaKa.

6. Golubina, V., (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības solī.

7. Izglītības likums (1999). VI nodaļa. *Pedagogi un izglītojamie*. [skatīts 14.11.2022.] Piekļuve: <https://likumi.lv/ta/id/50759-izglitibas-likums>

8. Metodiskie ieteikumi. *Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē*. Valsts izglītības satura centrs. [skatīts 14.11.2022.] Piekļuve: <https://www.visc.gov.lv/lv/visc-izstradatie-metodiskie--materiali/iesp-sadarb-mehanisms1.pdf>
9. Ministru kabineta noteikumi Nr. 716 (21.11.2018.) *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem* [skatīts 14.11.2022.] Piekļuve: <https://likumi.lv/ta/id/303371-noteikumi-par-valsts-pirmsskolas-izglitibas-vadlinijam-un-pirmsskolas-izglitibas-programmu-paraugiem>
10. Ministru kabineta noteikumi Nr.453 (29.07. 2021) *Izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanas metodika pirmsskolas izglītības iestādēs*. [skatīts 14.11.2022.] Piekļuve: <https://likumi.lv/ta/id/324383-izglitojamo-specialo-vajadzibu-izvertesanas-metodika-pirmsskolas-izglitibas-iestades> .
11. Ministru kabineta noteikumi Nr.556 (19.11.2019.) *Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās programmās uzņemtu izglītojamus ar speciālā vajadzībām*. [skatīts 14.11.2022.] Piekļuve: <https://likumi.lv/ta/id/310939-prasibas-visparejas-izglitibas-iestadem-lai-to-istenotajas-programmas-uznemtu-izglitojamos-ar-specialam-vajadzibam>
12. Pētnieku grupa: Dr.psych.,prof. Malgožata Raščevska, Dr.paed.,asoc.prof. Dita Nīmante, Dr. psych., vadošā pētniece Solvita Umbraško, Dr. paed., docente Ilze Šumane, Dr. psych., asoc.prof. Baiba Martinšone, Mag.oec. Ina Žukovska (LU PPMF), citi konsultanti (2017) “*Pētījums par bērniem ar speciālām vajadzībām sniedzamo atbalsta pakalpojumu izmaksu modeli iekļaujošas izglītības īstenošanas kontekstā*”. [skatīts 15.11. 2022.] Piekļuve: <https://www.izm.gov.lv/lv/media/5278/download>
13. Simbajon, D. (2017). *Teacher Collaboration Between General and Special Education: Hopes and Fears for the Future* [skatīts 15.11.2022] Piekļuve: <https://www.frontlineeducation.com/blog/teacher-collaboration-general-and-special%20education/>
14. Tubele, S., Landra, T., Šumane, I., Burčaka, M., Laganovska, E., Kušnere, S., Vīgante, R. (2013). *Informatīvs materiāls vecākiem par jauktiem attīstības traucējumiem un mācīšanās traucējumiem*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs. [skatīts 15.11.2022.]
Piekļuve: <https://www.digiklase.lv/uploads/resource-assets/1354/metodiska-lidzekla-augsuplade-1647903971.VISC%203.4%20-%20inform%20mater%20vecakiem%20-%20jaukti%20attistibas%20traucej.pdf>
15. Bethere, D., Līdaka, A., Plostniece, A., Ponomarjova, J., Striguna, S. (2013). *Metodiskais materiāls pedagogiem darbam ar izglītojamiem, kuriem ir autisms [tiešsaiste]* Rīga: VISC. GOV. [skatīts 15.11.2022] Pieejams: <https://registri.visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/esfpr/VISC%202.3%20-%20metodiskais%20pedagogiem%20-%20autisms.pdf>
16. Blūmentāle, I. (2020). *Pedagoģiskie paņēmieni darbā ar autiskā spektra traucējuma bērniem*. Prezentācija-[23.02.2022.] Pieejams: https://www.tip.edu.lv/images/Autiskais_spektrs_pedago%20-%20iskais_skat%20-%20ABjumspdf.pdf
17. Falka, Č. (2003). *Piktogrammu praktiskais pielietojums*. Madona: “Velku fonds”, 59.lpp.

- 18.Kronberga, Z.(2016). *Kas ir autisms?* Latvijas autisma apvienība [tiešsaiste]- [skatīts 15.11.2022] Pieejams: <https://arsts.lv/jaunumi/zane-kronberga-kas-ir-autisms>
- 19.Masaļska, A.(2020). *Autiskā spektra traucējumu (AST) agrīna diagnostika un ārstēšana. Klīniskais algoritms* [tiešsaiste]. Rīga: SPKC- [skatīts 15.11.2022] Pieejams: <https://www.spkc.gov.lv/lv/kliniskie-algoritmi-un-pacientu-celi>
- 20
- 20.Tūbele, S., Šteinberga A. (2004). *Ievads speciālajā pedagogijā*. Rīga: RaKa
- 21.Vaclava, V., Aldenrūda U., Ilsteds, S. (2012). *Bērni, kuriem ir autisms un Aspergera sindroms* Madona: Futurum un autori.
- 22.*What is autism?* National Autistic Society [skatīts 15.11.2022.] Pieejams: <https://www.autism.org.uk/advice-andguidance/what-is-autism>
- 23.*Ikdienas prasmes un darbības cilvēkiem ar autiskā spektra traucējumiem* [tiešsaiste] žurnāls Latvijas autisma biedrība, Rīga: HOPEN, 2014, [skatīts 15.11.2022]. Pieejams: <http://autism.lv/index.php/lv/materiali>
24. Kronberga Z., Egle S. *Divkārt īpašie, jeb apdāvinātie bērni ar autiskā spēktra traucējumiem* [tiešsaiste] Latvijas autisma apvienība 2015, [16.11.2022.] Pieejams: <http://www.autisms.lv/index.php/lv/raksti>
- 25.American Psychiatric Associatin (2000) *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. Washington, publicatin 5th edition.
26. ANO (1960) Konvencija pret diskrimināciju izglītībā, Parīze, 1960.gada 14.decembris (latviešu valodā). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150>
- 27.Bowlby, J. (1980) *Attachment and Loss*, vol.3:Loss. New York: Basic Books.
- 28.Centrālā statistikas pārvalde (2020) *Bērni Latvijā*. Rīga, Latvija. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-raditaji/meklet-tema/418-berni-latvija-2020>
- 29.Charman T. (2014) Early identificatin and intervention in autism spectrum disorders: progress, but not as much as we hoped. *International journal of speech- language pathology*, 16 (1), 15-18. <https://doi.org/10.3109/17549507.2013.859732>
- 30.Dawson, G. and Osterling,J. (1997) *Early intervention in autism: Effectivness and common elements of current approacher*. In: Guralnic, M.J. (ed.) *The effectivnessof early intervention*. Baltimore, MD: Paul h. Brookes, pp.307-326.
- 31.Hertz-Picciotto,I.,&Delwiche, L. (2009) The rise in autism abd the role of age at diagnosis. *Epidemiology* (Cambridge , Mass.), 20 (1), 84-90.
- 32.Myers,S. M.,& Johnson, C.P. (2007) Council of children with dasabilities. Managment of children with autism . *Pediatrics*, 120, 1162-1182
- 33.NVD (2020) *Autiskā spektra traucējumu (AST agrīna diagnostika un ārstēšana. Klīniskais algoritms*. Izstrādāja: Masaļska A., Bezborodovs Ņ., Tērauds E., Drīks M.; Pučuka Z., Siliņš R.,

Mežraupe I., Svētiņa M., Bite I., Konstantinovs N., Pāpe L., Cimdiņa I. Pieejams: <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/6033/download>

34. VISC (2015) Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē. Metodiskais līdzeklis. Pieejams : https://registri.visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/atb_komandas_organizacija.pdf

35. Vygotsky L.S. (1978) *Mind in Society*. Cambridge MA: Harvard University

PIELIKUMI

Pielikums Nr.1 *Terminu skaidrojums*

Autiskā spektra traucējumi- ir bioloģiski cēloņi, kuri ietekmē smadzeņu attīstību, kas daudziem indivīdiem ir stāvoklis mūža garumā . Tā nav slimība. Tas ir neiroloģiskā attīstības traucējums, kas pavājina indivīda spējas komunicēt un mijiedarboties ar citiem. Pastāv dažādi AST , kas ir dažādu ģenētisko faktoru kombināciju un vides faktoru izraisīts stāvoklis. (Latvijas autisma apvienība)

ABA terapija- (Applied Behavior Analysis) terapija, jeb lietišķās uzvedības analīze ir efektīva metode saskarsmes un komunikācijas prasmju veidošanai bērniem, kuriem ir diagnosticēti autiskā spektra traucējumi (AST) Terapija koncentrējas uz sistemātisku pozitīva pastiprinājuma izmantošanu, lai uzlabotu komunikācijas , sociālās, adaptīvās , uzvedības un mācīšanās prasmes, tai skaitā koriģētu nevēlamu uzvedību. (www.terapeiti.com/pakalpojumi/terapijas/aba-terapija/)

Iekļaujošā izglītība – izglītības veids , kurš cenšas sniegt vienādas izglītības iespējas visiem, neatkarīgi no tā, kādas ir cilvēka spējas, vajadzības, vecums un, vai stāvoklis un citas atšķirības Iekļaujošās izglītības mērķi ir mazināt barjeras, uzlabot rezultātus, mazināt diskrimināciju (Vikipēdija)

Tolerance-ir attieksme , kas respektē visu veidu trešo personudarbības, vai idejas. (www.economy-pedia.com/11032377-tolerance)

Adaptācija- reakcija ar kuru cilvēks maina izturēšanos atbilstoši apstākļiem . Tā var būt gan fiziska, gan psihiska. Lielākai daļai problēmu izglītībā ir neizdevusies adaptācija. (Vikipēdija).

Eholālija- (no grieķu – atbals) ir neapzināta automātiska dzirdēto vārdu un frāžu atkārtošana bez to nozīmes un saprašanas. (Wikipedia).

SAĪSINĀJUMI

AST- autiskā spektra traucējumi

ABA – lietišķās uzvedības analīze

PII – pirmsskolas izglītības iestāde

ADOS- Tests ar kura palīdzību tiek izvērtētas saskarsmes spējas.

TEACCH- (Treatment and Education of Autistic and Related Communication- handicapped Children). Izglītības programma bērnu ar AST dzīves kvalitātes uzlabošanai, ar mērķi sadarboties, atbalstīt, individualizēt, vizualizēt

Pielikums Nr.2 Uzvedības izvērtēšanas tabula pirmsskolā

Uzvedības izvērtēšanas tabula (pirmsskola)
2022/23.m.g.

(Izglītības iestādes nosaukums)

(Izglītojamā vārds, uzvārds, vecums)

Uzvedība	Ievadvērtēšana				Kārtējā vērtēšana			Nobeiguma vērtēšana			
	Vērtēšanas kritēriji							Vērtēšanas kritēriji			
	n	CE	Bieži novērots		CE	Bieži novērots	Regulāri novērots	v	Reti novērots	Bieži novērots	Regulāri novērots

1. Zina un ievēro uzvedības noteikumus grupā.		x												
2. Izpilda pedagogu prasības.		x												
3. Draudzējas ar citiem bērniem.		x												
4. Labas attiecības ar pieaugušajiem.			x											
5. Spēlējas un uzturas vienatnē.		x												
6. Nosauc dažādas emocijas (prieks, bēdas/ dusmas u. c.).	x													
7. Pažēlo un jūt līdzīgi citiem bērniem.	x													
8. Apspiež savas emocijas.	x													
9. Ir viegli ietekmējams.	x													
10. Pauž dusmas ar vārdiem.			x											
11. Ir fiziski agresīvs.			x											
12. Vērojamas garastāvokļa maiņas.			x											
13. Traucē citiem bērniem grupa, trokšņo.		x												
14. Iejaucas citu sarunās.		x												
15. Runa pretī.			x											
16. Melo.	x													

Stiprās puses

Labprāt komunicē ar pieaugušo, sāk sadarboties ar vienaudžiem, labprāt ar viņiem spēlē galda spēles. Sāk sakārtot savas mantas

Nepieciešamie uzlabojumi, turpmāk veicamais

Nepieciešami uzlabojumi dusmu savaldīšanā. Arvien nevar savaldīt dusmu lēkmes pat par šķietamiem sīkumiem. Ja nokrīt pildspalva, karote, nespēj aizpogāt pogu, uzvilkt apavu un tam līdzīgām lietām, mēdz satrakties. Tāpat nevar izskaust vēlmi visur būt pirmajam, uzvarēt,

neprot zaudēt, ja, kāds aiziet priekšā, uzvar, var aiz dusmām pagrūst, uznāk histērijas lēkmes Arvien nav izteiktas empātijas un līdzjūtības emocijas. Nemēdz pārdzīvot citiem līdzī. Neizrāda emocijas. Mēdz iejaukties sarunās, dažkārt traucē citiem bērniem nodarbībās.

Uzvedības normu apgūvē un korekcijā izmantotās metodes un darba formas

Stingras norādes, izmantojot kartītes, kur ir attēlots, ko nedrīkst darīt. Skolotājs cenšas novērst skriešanu pa priekšu, paņemot pie rokas un pasakot stingru nē. Motivē ar pozitīvo, ja izdara labu, tad balva, spēlētis, uzlīmes, atpūta. Pedagogi nodarbina, mudina iesaistīties sarunās. Datorā attīstošās spēles kā balva par labu uzvedību.

Sadarbība (ar psihologu, vecākiem, sociālo pedagogu u. c.)

Notiek sadarbība ar vecākiem, skolas psihologu, pedagogu, pēc nepieciešamība sociālo pedagogu. Mamma iesaistās, ved uz terapijām ārpus izglītības iestādes. Mamma sadarbojas ar pedagogu un stāsta par sasniegumiem ABA terapijā, kā ABA terapija pozitīvi ietekmē audzēkni un kā sadarbojoties arī iestādē var izmantot ABA terapijas metodes

Pielikums Nr. 3 Atbalsta komandas reglaments

IEKŠĒJIE NOTEIKUMI Nr.2022/4

APSTIPRINĀTS

2022.gada 1.septembra

Rīkojumu Nr.1.13/22/16

spēkā ar 01.09.2022.

ATBALSTA KOMANDAS DARBĪBAS REGLAMENTS

Izstrādāts saskaņā ar

Vispārējās izglītības likuma 10.panta, 3.daļas 2.punktu

1. Vispārīgie noteikumi

1. Skola palielinās to bērnu skaits, kuriem ir dažādas problēmas. Lai veiksmīgi un efektīvi realizētu skolas mērķus un dotu iespēju katram bērnam saņemt kvalitatīvu izglītību, skolā tiek veidota atbalsta personāla sadarbības komanda, kuras darbības pamatā ir kompleksa pieeja problēmai, lai bērnu varētu skatīt veselumā. Bērns ir centrā, bet vecāks, skolotāji, speciālisti ir līdzvērtīgi komandas darbā.
2. Skola, balstoties uz pastāvošo darba sistēmu, nosaka izglītojamos, kuriem būtu nepieciešams atbalsts problēmu risināšanā.
3. Atbalsta komanda ir profesionāļu grupa, kas savas kompetences ietvaros veic pedagoģiskās, psiholoģiskās un sociālās palīdzības koordinēšanu un nodrošināšanu izglītojamiem, iesaistot viņu vecākus, pedagogus, skolas darbiniekus.
4. Komandā ietilpst skolas vadības pārstāvis, logopēds, sociālais pedagogs, psihologs, speciālais pedagogs, skolas medicīnas darbinieks. Citi iespējamie dalībnieki – vecāki, klases audzinātājs, mācību priekšmeta skolotājs, skolas padomes pārstāvis, policijas pārstāvis (pēc nepieciešamības), bāriņtiesas pārstāvis (pēc nepieciešamības).
5. Atbalsta komandu skolā izveido un tās sastāvu maina ar skolas direktora rīkojumu, komandas darbības mērķus, uzdevumus un darba organizāciju nosaka reglaments.

2. Skolas atbalsta komanda darbojas saskaņā ar:

6. Ētikas kodeksu, LR Bērnu tiesību aizsardzības likumu, Izglītības likumu, Civillikumu (1937.01.28.) pirmā daļa, Ģimenes tiesības un Eiropas konvenciju par bērnu tiesībām ievērošanu.

3. Komandas darba mērķis un galvenie uzdevumi

7. Mērķis – koordinēt mērķtiecīgi organizētu un profesionālu speciālistu palīdzību skolēnu ar mācīšanās traucējumiem integrēšanā skolas vidē atbilstoši viņu veselības un spēju līmenim, sniegt vispusīgu atbalstu skolēniem, viņu vecākiem, skolas darbiniekiem. Veicināt iekļaujošās izglītības principu īstenošanu.
8. Uzdevumi:
 - 8.1. veikt skolēnu ar mācīšanās traucējumiem pārdomātu izpēti, virzot uz novada MK (pedagoģiski medicīnisko komisiju).
 - 8.2. analizēt skolēnu ar mācīšanās traucējumiem attīstības dinamiku, izvērtējot optimālākās korekcijas iespējas.
 - 8.3. sadarboties ar pedagogiem, vecākiem, sniedzot teorētiskas atziņas, praktiskus padomus, skolēnu kopējās izglītības kvalitātes uzlabošanā.
 - 8.4. iesaistīties radošās un praktiskās aktivitātēs, nodrošinot skolēniem ar attīstības traucējumiem attīstošu, veselīgu, drošu un mūsdienīgu skolas vidi.

4. Darba procesa organizācija

9. Atbalsta personāla komandas darbība paredz koordinētu sadarbību starp komandas locekļiem, paredzot veselību veicinošas, atbalstu sniežošas un drošas vides nodrošināšanu skolā. **Problēmas pieteicējs** var būt jebkurš no komandas dalībniekiem, arī klases audzinātājs, priekšmetu skolotājs, skolēns, vecāks. Tiekoties visai grupai kopā un uzklusot problēmu, katrs komandas loceklis, savas kompetences ietvaros, meklē problēmas cēloņus, sniedz atbalstu

izglītojamam, viņa ģimenei. Turpmākā darba gaitā komandas locekļi turpina strādāt ar konkrēto izglītojamo un viņa problēmu, kopīgi diskutējot, apspriežoties un pēc vajadzības tiekoties ar ģimeni. Visu darbu katra konkrēta gadījumā koordinē gadījuma vadītājs. Katras tikšanās reizes sākumā tiek pārrunāta iepriekšējā reizē pieņemto lēmumu izpilde. Izskatot par katru gadījumu individuāli, komanda lemj, cik ilgi darbu turpināt. Darbu komandā organizē tik ilgi, līdz izglītojamais ir spējīgs turpināt mācības bez regulāra atbalsta.

10. **Atbalsta komandas darbības iespējamās mērķgrupas:**

- 10.1. bērni ar speciālām vajadzībām;
- 10.2. bērni, kuriem pedagogs konstatējis atbalsta pasākumu nepieciešamību;
- 10.3. otrgadnieki;
- 10.4. bērni, kuri attaisnoti (slimības gadījumā), vai neattaisnoti kavē skolu;
- 10.5. jaunatnācēji, kuriem ir adaptācijas grūtības jaunajā skolā/klasē;
- 10.6. bērni bāreņi/bez vecāku gādības palikušie bērni;
- 10.7. bērni un/vai vecāki, kuri paši lūguši palīdzību kādam no atbalsta komandas speciālistiem;
- 10.8. bērni, kuri ir policijas, Bāriņtiesas, Sociālā dienesta uzskaitē. Skolēni, kuri varētu būt atkarību izraisošu vielu lietotāji;
- 10.9. bērni, kuri cietuši no vardarbības.

11. Atbalsta komandas darbības mērķgrupas varētu būt atšķirīgas. Šīs grupas ir savstarpēji saistītas, jo viens bērns var būt piederīgs vairākām grupām. Pirmo piecu grupu bērniem kvalitatīva izglītošanas procesa nodrošināšanai varētu būt nepieciešami individuālie izglītības plāni.

12. Lai veiksmīgāk organizētu darbu ar skolēniem, kuri neattaisnoti kavē skolu, kuri cietuši no vardarbības, kuriem ir konstatētas problēmas ģimenē atbalsta komanda izmanto Valsts bērnu tiesību inspekcijas metodiskos ieteikumus „Izglītības iestādes, sociālā dienesta, bāriņtiesas un citu iestāžu kompetence starpinstitucionālajā sadarbībā, veicot preventīvo darbu un risinot vardarbības gadījumus pret bērnu” (Valsts bērnu tiesību inspekcijas mājas lapā www.bti.gov.lv).

5. Pienākumi un tiesības. Speciālistu kompetences atbalsta komandā

13. **Administrācijas pārstāvis** (direktora vietnieks mācību darbā):

- 13.1. koordinē komandas darbu;
- 13.2. apkopo un izvērtē informāciju par skolēniem, kuriem nepieciešama palīdzība (nepietiekami mācību sasniegumi, neattaisnoti stundu kavējumi, uzvedības problēmas, cita informācija no skolotājiem).

14. **Izglītības psihologs:**

- 14.1. veic nepieciešamo diagnostiku, psiholoģisko konsultēšanu un korekcijas darbu;
- 14.2. sniedz informāciju par veiktās diagnostikas rezultātiem skolotājiem un speciālistiem (ievērojot ētikas normas un konfidencialitāti);
- 14.3. palīdz bērnam izprast viņa mācīšanās(uzvedības) grūtību cēloņus un rast risinājumus

situācijas uzlabošanai;

- 14.4. konsultē, sniedz rekomendācijas skolotājiem un vecākiem par efektīvākajām metodēm mācību un uzvedības problēmu risināšanā, veicina skolotāju un vecāku savstarpējo sadarbību atbalsta sniegšanā bērnam;
- 14.5. veic individuālu darbu ar bērnu, skolotāju vai vecākiem;
- 14.6. konsultējoties ar kolēģiem, sniedz atzinumus (PMK) par mācīšanās traucējumiem, psihodiagnostikas rezultātiem un atbalsta pasākumu nepieciešamību mācību procesā, kā arī valsts pārbaudījumos bērniem ar speciālām vajadzībām.

15. **Skolotājs logopēds:**

- 15.1. veic bērnu valodas traucējumu diagnostiku un korekciju. Konsultē skolotājus un vecākus par korekcijas darba norisi;
- 15.2. sniedz atzinumus par valodas attīstības, lasīšanas un rakstīšanas traucējumiem un atbalsta pasākumu nepieciešamību mācību procesā, kā arī valsts pārbaudījumos bērniem ar speciālām vajadzībām.

16. **Sociālais pedagogs:**

- 16.1. iepazīstas ar ģimeņu sociālajiem apstākļiem, vēro tos. Prognozē iespējamās grūtības mācībās un saskarsmē nelabvēlīgu sociālu apstākļu gadījumā, veido atbalsta sistēmu situācijas uzlabošanai;
- 16.2. sadarbojas ar valsts un nevalstiskajām institūcijām bērnu sociālo vajadzību nodrošināšanā;
- 16.3. konsultē skolotājus, bērnus un viņu vecākus bērnu tiesību aizsardzības jautājumos;
- 16.4. sniedz palīdzību skolēniem, kuri ilgstoši nav apmeklējuši skolu.

17. **Speciālais pedagogs (Atbalsta komandas vadītājs):**

- 17.1. koordinē atbalsta komandas darbu, kārtro dokumentāciju, uzrauga individuālo plānu īstenošanas gaitu;
- 17.2. palīdz izglītojamajiem ar speciālajām vajadzībām apgūt izglītības programmā paredzēto mācību saturu mācību stundu laikā un individuālās nodarbībās;
- 17.3. sadarbībā ar mācību priekšmetu skolotāju plāno veicamo darbu stundā- stundas mērķus, mācību saturu, atbilstošākās mācību metodes;
- 17.4. veic individuālu darbu ar izglītojamiem, lai paskaidrotu nesaprotamo mācību saturu un veicinātu viņu mācīšanās motivāciju;
- 17.4. piedalās izglītības iestādes informācijas sagatavošanā par izglītojamā mācīšanās pamatprasmju apguvi un uzvedības traucējumiem, ja izglītojamais apmeklēs PMK vai citas nepieciešamības gadījumā.

18. **Skolotājs (klases audzinātājs, mācību priekšmeta skolotājs):**

- 18.1. informē (mutiski un rakstiski) atbalsta komandas speciālistus par radušos problēmu vai jautājumu, kurā viņam nepieciešama palīdzība.
- 18.2. analizē situāciju kopā ar atbalsta komandas speciālistiem, piedāvā savus problēmas risināšanas veidus, aktīvi iesaistās lēmumu pieņemšanā, rekomendāciju izstrādāšanā.
- 18.3. vienojas par turpmāko sadarbību, izstrādāto rekomendāciju izpildi noteiktajā termiņā.
- 18.4. divas reizes gadā veic ierakstus individuālajos plānos.

19. Medicīnas darbinieks:

- 19.1. informē atbalsta komandas speciālistus par bērnu veselības stāvokli (ievērojot ētikas normas un konfidencialitāti). Prognozē iespējamo veselības traucējumu ietekmi uz izglītības procesu, izstrādā rekomendācijas skolotājiem un konsultē vecākus;
- 19.2. sniedz ārstniecisko un profilaktisko palīdzību, popularizē veselīgu dzīvesveidu.

20. Visi atbalsta komandas dalībnieki:

- 20.1. sadarbojas, sniedz viens otram nepieciešamo informāciju un rekomendācijas bērnu izglītības procesa organizēšanā. Nepieciešamības gadījumos iesaka ārsta konsultācijas vai papildus koriģējošas nodarbības (piemēram, baseina apmeklējumu, koriģējošo vingrošanu, u.c.);
- 20.2. sniedz informāciju vecākiem un skolotājiem par atbalsta komandas izstrādātajām rekomendācijām;
- 20.3. sadarbojas ar pedagoģiski medicīnisko komisiju, ģimenes ārstiem, Bērnu tiesību aizsardzības institūcijām, policiju un citām organizācijām;
- 20.4. piedalās individuālo izglītības plānu sastādīšanā un rezultātu izvērtēšanā bērniem ar speciālām vajadzībām;
- 20.5. izpilda skolas administrācijas un augstākstāvošu institūciju rīkojumus, kārtā dokumentāciju vai sniedz ziņas institūcijām, ja tas nepieciešams bērna izglītībai.

18. Atbalsta komandas dalībnieku tiesības:

- 20.1. visiem grupas dalībniekiem ir vienlīdzīgas tiesības paust savu viedokli un izteikt ierosinājumus;
- 20.2. saņemt informāciju no vecākiem, medmāsas par izglītojamā veselības stāvokli, fizisko sagatavotību, valodas attīstības līmeni u.c. nepieciešamiem jautājumiem;
- 20.3. vajadzības gadījumā (informējot ģimeni), sniegt informāciju citiem speciālistiem – atbilstoši situācijai.

21. Atbalsta komandas sadarbībā ar vecākiem:

- 21.1. uzklaustīt vecākus, korekti atbildēt uz viņas interesējošiem jautājumiem. Noskaidrot vecāku vēlmes un intereses bērnu izglītošanas jautājumā;
- 21.2. pārrunāt ar vecākiem bērna attīstību, mācību sasniegumus un/vai uzvedības problēmas. Iesaistīt vecākus lēmumu pieņemšanas procesā;
- 21.3. ieteikt iespējamās problēmas risināšanas veidus, papildus nodarbības skolā, speciālistu (piemēram, ārsta, masiera, u.c.) konsultāciju;
- 21.4. vienoties, kā vecāki atbalstīs bērnu mācību procesā, kādi būs vecāku pienākumi un atbildība, kā arī kāds būs turpmākais saziņas veids.

6. Organizatoriskie jautājumi

- 22. Uzsākot darbu, atbalsta komanda ievēl savu vadītāju un sekretāru.
- 23. Sanāksmes notiek ne retāk kā reizi mēnesī. (Atbalsta komandas ārkārtas sēdes var notikt pēc vajadzības, tiklīdz rodas nepieciešamība).
- 24. Sēdes vada Atbalsta komandas vadītājs, sekretārs protokolē. Darbu koordinē Atbalsta grupas

vadītājs un administrācijas pārstāvis.

25. Atbalsta komandas dokumentācija glabājas noteiktā telpā slēgtā skapī. Par Atbalsta komandas dokumentāciju un tās uzglabāšanu atbild tās vadītājs.
26. Atbalsta komanda apkopo informāciju un atskaitās, sniedz pārskatu izglītības iestādes administrācijai.

7. Veiksmīgas Atbalsta komandas nosacījumi

27. Atbalsta komanda ir spēcīga vadība un administrācijas atbalsts.
28. Atbalsta komanda skaidri formulējusi sava darba mērķus, uzdevumus un tos ir pieņēmuši komandas locekļi.
29. Savlaicīga problēmas identificēšana un risinājums.
30. Komanda regulāri izvērtē sava darba efektivitāti (+ un -), izsaka idejas, darbības iespējas, izmanto konstruktīvu kritiku
31. Nodrošina (iespēju robežās) mērķgrupu pozitīvu attīstības dinamiku.
32. Palīdz un atbalsta komandas biedrus.
33. Komandas dalībniekiem ir iespējas izglītoties, viņu darbs tiek stimulēts un novērtēts.

8. Atbalsta pasākumu ieguvumi

34. Uzlabojas sekmes,
 - Attīstās mācīšanās prasmes
 - Veidojās pozitīvs pašvērtējums
 - Veidojas iekšējā mācīšanās motivācija
 - Uzlabojas uzvedība
 - Uzlabojas saskarsmes prasmes.

9. Skolēna pieteikšana atbalsta pasākumiem

35. **1.solis.** Uz kārtējo komandas sēdi problēmu piesaka skolotājs:
 - 35.1. raksta iesniegumu atbalsta komandai, kurā norāda: ziņas par bērnu (vārds, uzvārds, klase, vecums);
 - 35.2. apraksta situāciju, kuras risināšanā lūdz palīdzību:
 - nepietiekams vērtējums vairākos mācību priekšmetos,
 - sistemātiski neattaisnoti kavējumi,
 - izmaiņas uzvedībā,
 - konflikti klasē vai ģimenē,
 - veselības traucējumi, kas ietekmē mācīšanos u.c.
 - 35.3. informē par savu paveikto darbu situācijas uzlabošanā (sarunas ar vecākiem, sadarbību ar priekšmetu skolotājiem, konkrētā bērna problēmu risināšanā, konsultāciju apmeklējumu uzskaitē, vai kādam ir lūgta palīdzība u.c.);
 - 35.4. īsi formulē, kādu palīdzību vēlas saņemt no atbalsta komandas speciālistiem.
36. **2.solis.** Atbalsta komandas vadītājs uzaicina komandas speciālistus apkopot informāciju par bērnu un pārrunāt iespējamās palīdzības veidus.
37. **3.solis.** Notiek sēde, kurā piedalās skolotājs, bērns un viņa vecāki. Tiek uzklautas visas iesaistītās puses un atbalsta komandas speciālisti piedāvā vēlāmākos palīdzības veidus.

38. **4.solis.** Notiek skolēna izpēte (psihologs, logopēds, speciālais pedagogs) un vecāki tiek informēti par izpētes rezultātiem un ieteicamiem atbalsta pasākumiem (ar skolas psihologa vai logopēda atzinumu) vai skolēna nosūtīšanu uz pedagoģiski – medicīnisko komisiju.
39. **5.solis:**
- Skolas psihologs vai logopēds raksta atzinumu par ieteicamiem atbalsta pasākumiem mācību procesā skolas direktoram, kas ar rīkojumu tos piešķir;
 - Ja skolēna spējas tiek izvērtētas pedagoģiski – medicīniskajā komisijā – tiek piešķirts attiecīgas izglītības programmas kods, kas paredz atbilstošu atbalsta pasākumus.
40. **6.solis.** Ikdienas darbs ar skolēnu:
- skolotāji veido individuālos plānus,
 - divas reizes gadā izvērtē skolēna attīstības dinamiku,
 - tiek ar vecākiem, informē un iesaista viņus problēmas risināšanā.
41. **Darbs ar bērnu:**
- Skolēna izpēte, mācīšanās grūtību cēloņu noskaidrošana;
 - Atbalsta sniegšana mācīšanās procesā (paredzētie atbalsta pasākumi);
 - Psiholoģiskā atbalsta sniegšana;
 - Sociālās vides pielāgošana, sociālo prasmju attīstīšana (sociālais pedagogs);
 - Speciālā pedagoga nodarbības;
 - Citi nepieciešamie atbalsta pasākumi (ārstnieciskā vingrošana, nūjošanā, nodarbības peldbaseinā, masāžas u. c.).

Skolēnu ar speciālām vajadzībām integrēšana klases vidē

Svarīgi veidot toleranci un izpratni pārējiem skolēniem par katra indivīda unikalitāti, tiesībām saņemt izglītību viņam piemērotā veidā un par atbalsta pasākumu nepieciešamību.

Darbs atbalstošas skolas vides veidošanā

Noteicošā ir pedagogu attieksme – saskatīt dažādību, būt elastīgiem, domāt pozitīvi, iedrošināt, saskatīt katra skolēna izaugsmi un vērtējot uzvērt to, kas jau izdodas.

10. Atbalsta komandas dokumentācija

- Skolēnu izpētes materiāli.
- Skolotāju iesniegumi Atbalsta komandai par nepieciešamo problēmas risinājumu.
- Vecāku iesniegumi ar lūgumu veikt psiholoģisko izpēti.
- Sanāksmju protokoli.
- Izglītojamo saraksts, kas apgūst pamatzglītību pēc speciālās izglītības programmām.
- Izglītojamo saraksts, kas saņem atbalsta pasākumus mācību procesā.
- Individuālās izglītības programmas apguves plāns izglītojamam ar speciālām vajadzībām.

11. Noslēguma jautājumi

42. Atbalsta komandas reglaments stājas spēkā 2022.gada 1.septembrī.
43. Ar šī Reglamenta stāšanos spēkā atzīt par spēku zaudējušu 2016.gada 29.augusta Atbalsta komandas reglamentu.

Skolas direktore

Pielikums Nr.4 *Izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšana pirmsskolas izglītības iestādē*

Pielikums
Ministru kabineta
2021. gada 29. jūnija
noteikumiem Nr. 453

Izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšana pirmsskolas izglītības iestādēs

Veidlapas paraugs

Pirmsskolas izglītības iestāde

Izglītojamā vārds, uzvārds

Izvērtētāja vārds, uzvārds, amats

1. Valodu mācību joma

Nr. p. k.	Izglītojamā zināšanas, izpratne un pamatprasmes	Vērtējums (atzīmēt atbilstoši)			Pedagoga darbība
		jā	daļēji	nē	
1.1.	Atbild uz jautājumiem		x		Pedagogs ieinteresē izglītojamo un rada vēlmi izteikties, veikt uzdevumus. Pedagogs izvērtē izglītojamā zināšanas, izpratni un pamatprasmes, pamatojoties uz pedagoģiskajiem novērojumiem
1.2.	Uzdod vienkāršus, īsus jautājumus, saistītus ar ikdienu	x			
1.3.	Uzklausa citus		x		
1.4.	Piedalās sarunās		x		
1.5.	Stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņojot vārdus teikumos (patstāvīgi vai ar pedagoga atbalstu)			x	
1.6.	Nosauc pirmo skaņu vārdā	x			
1.7.	Pareizi izrunā skaņas		x		
1.8.	Pazīst atsevišķus burtus	x			
1.9.	Raksta burtu elementus	x			

1.10. Secinājumi un novērojumi Tekoši lasa, bet neizrunā visas skaņas vārdos.

2. Sociālā un pilsoniskā mācību joma

Nr. p. k.	Izglītojamā zināšanas, izpratne un pamatprasmes	Vērtējums (atzīmēt atbilstoši)			Pedagoga darbība
		jā	daļēji	nē	

2.1.	Nosauc savu vārdu un uzvārdu	x			Pedagogs lūdz izglītojamo nosaukt savu un ģimenes locekļu vārdus un uzvārdus, dzīvesvietu un vecumu. Pedagogs izvērtē izglītojamā zināšanas, izpratni un pamatprasmes, pamatojoties uz pedagoģiskajiem novērojumiem
2.2.	Nosauc savu ģimenes locekļu vārdus		x		
2.3.	Nosauc savu dzīvesvietu (valsti, pilsētu, pagastu)		x		
2.4.	Nosauc savu vecumu	x			

2.5. Secinājumi un novērojumi

3. Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma

Nr. p. k.	Izglītojamā zināšanas, izpratne un pamatprasmes	Vērtējums (atzīmēt atbilstoši)			Pedagoga darbība
		jā	daļēji	nē	
3.1.	Deklamē īsu dzejoļi	x			Pedagogs aicina izglītojamo radošā darbā attēlot pazīstamus priekšmetus vai dabas objektus, izmantojot izglītojamā izvēlētu tehniku, piemēram, zīmēšanu, gleznošanu, aplicēšanu, veidošanu. Pedagogs izvērtē izglītojamā zināšanas, izpratni un pamatprasmes, pamatojoties uz pedagoģiskajiem novērojumiem
3.2.	Dzied kopā ar citiem			x	
3.3.	Dejo kopā ar citiem		x		
3.4.	Piedalās rotaļās			x	
3.5.	Attēlo radošā darbā pazīstamus objektus			x	

3.6. Secinājumi un novērojumi Nepatīk dziedāt, nepiedalās rotaļās, nav iztēles un radošuma

4. Dabaszinātņu mācību joma

Nr. p. k.	Izglītojamā zināšanas, izpratne un pamatprasmes	Vērtējums (atzīmēt atbilstošo)			Pedagoga darbība
		jā	daļēji	nē	
4.1.	Atšķir gadalaikus	x			Pedagogs lūdz izglītojamam nosaukt gadalaikus un dzīvos organismus, kā arī raksturot tos. Lai izglītojamam palīdzētu, pedagogs var izmantot arī atbilstošus attēlus. Pedagogs izvērtē izglītojamā zināšanas, izpratni un pamatprasmes, pamatojoties uz pedagoģiskajiem novērojumiem
4.2.	Nosauc dažas gadalaikam raksturīgākās pazīmes		x		
4.3.	Nosauc un īsi raksturo tuvākajā apkārtnē sastopamos dzīvniekus	x			
4.4.	Nosauc un īsi raksturo tuvākajā apkārtnē novērojamus augus		x		
4.5.	Nosauc un īsi raksturo tuvākajā apkārtnē novērojamās sēnes		x		

4.6. Secinājumi un novērojumi Augu nosaukumus pārzina daļēji, arī sēnes atpazīst daļēji

5. Matemātikas mācību joma

Nr. p. k.	Izglītojamā zināšanas, izpratne un pamatprasmes	Vērtējums (atzīmēt atbilstošo)			Pedagoga darbība
		jā	daļēji	nē	
5.1.	Nosauc priekšmetu skaitu pieci apjomā	x			Pedagogs lūdz izglītojamam, praktiski darbojoties, skaitīt līdz pieci un atpakaļ, veidot skaitlim priekšmetu kopu iespējamus variantus, grupēt priekšmetus pēc vienas pazīmes, piemēram, krāsas vai lieluma, salīdzināt priekšmetu kopas. Pedagogs lūdz
5.2.	Veido priekšmetu kopas pieci apjomā dažādās variācijās	x			

5.3.	Grupē priekšmetus pēc vienas pazīmes	x			izglītojamam no piedāvātajiem priekšmetiem vai ģeometriskajām figūrām veidot ritmiskus sakārtojumus. Pedagoģs lūdz izglītojamam attēlos parādīt ģeometriskas figūras, kuras izglītojamais pazīst. Pedagoģs lūdz izglītojamam nosaukt priekšmeta atrašanās vietu. Pedagoģs izvērtē izglītojamā zināšanas, izpratni un pamatprasmes, pamatojoties uz pedagoģiskajiem novērojumiem
5.4.	Salīdzina priekšmetu kopas pēc skaita	x			
5.5.	Atbilstoši nosacījumam un radoši veido sakārtojumus, tai skaitā ritmiskas rindas, kas atšķiras pēc vienas pazīmes	x			
5.6.	Pazīst ģeometriskas figūras (riņķi, četrstūri, trijstūri)	x			
5.7.	Nosauc objekta atrašanās vietu telpā, lietojot jēdzienus "virs, zem, pie, aiz, blakus"		x		

5.8. Secinājumi un novērojumi

6. Tehnoloģiju mācību joma

Nr. p. k.	Izglītojamā zināšanas, izpratne un pamatprasmes	Vērtējums (atzīmēt atbilstošo)			Pedagoģa darbība
		jā	daļēji	nē	
6.1.	Satver un lieto rakstāmpiederumus		x		Pedagoģs izvērtē izglītojamā rakstāmpiederumu un darbarīku lietošanas prasmes. Pedagoģs piedāvā izglītojamam dažādus materiālus, aicina izglītojamo izteikt idejas par to izmantošanu un rosina izgatavot dažādus izstrādājumus.
6.2.	Satver un uzmanīgi lieto darbarīkus		x		
6.3.	Līmē, plēš, loka, griež papīru un tekstilmateriālu		x		
6.4.	Veido regulāras un neregulāras formas no veidošanas materiāliem		x		

6.5.	Kombinē un sastiprina dažādus materiālus, tai skaitā dabas materiālus		x		Pedagogs izvērtē izglītojamā zināšanas, izpratni un pamatprasmes, pamatojoties uz pedagoģiskajiem novērojumiem
------	---	--	---	--	--

6.6. Secinājumi un novērojumi Nepareizs rakstāmpiederumu satvēriens. Raksta pārmaiņus ar abām rokām. Grūtības sagādā šķēru lietošana. Vāji attīstīta sīkā motorika

7. Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma

Nr. p. k.	Izglītojamā zināšanas, izpratne un pamatprasmes	Vērtējums (atzīmēt atbilstošo)			Pedagoga darbība
		jā	daļēji	nē	
7.1.	Iesaistās kustību rotaļās telpās un ārā		x		Pedagogs aicina izglītojamo iesaistīties kustību rotaļās, drošā vidē veikt pārvietošanos, šķēršļu un priekšmetu pārvietošanas uzdevumus. Pedagogs izvērtē izglītojamā zināšanas, izpratni un pamatprasmes, pamatojoties uz pedagoģiskajiem novērojumiem
7.2.	Pārvietojas dažādās vidēs atbilstoši nosacījumiem			x	
7.3.	Pārvar šķēršļus dažādos veidos un sev piemērotā tempā	x			
7.4.	Notur līdzsvaru	x			
7.5.	Ikdienā ievēro personīgo higiēnu		x		

7.6. Secinājumi un novērojumi Nevēlas iesaistīties fiziskās aktivitātēs. Labprātāk dara to, kas pašam ienāk prātā.

8. Novērojumi par izglītojamā uzvedību ikdienā

Nr. p. k.	Uzvedības novērojumi	Vērtējums (atzīmēt atbilstošo, salīdzinot šo bērnu ar citiem bērniem viņa grupā)			Pedagoga darbība
		neatbilst	daļēji vai dažreiz atbilst	pilnībā vai bieži atbilst	
8.1.	Labprāt dalās ar citiem bērniem		x		Pedagogs izvērtē izglītojamā uzvedību, pamatojoties uz pedagoģiskajiem novērojumiem
8.2.	Drīzāk vientuļnieks, mēdz spēlēties vienatnē		x		
8.3.	Viegli novērst uzmanību, nenoturīgas koncentrēšanās spējas			x	
8.4.	Draudzīgs, izpalīdzīgs		x		
8.5.	Neatbild, kad kāds ar viņu runā		x		
8.6.	Nevar nosēdēt mierīgi, nemierīgs			x	
8.7.	Nespēj pagaidīt, vēlas visu tūlīt			x	
8.8.	Daudz raižu, bieži izskatās noraizējies		x		
8.9.	Bieži ir dusmu lēkmes vai aizsvilstas			x	
8.10.	Bieži kaujas ar citiem bērniem vai dara tiem pāri		x		
8.11.	Ņem vērā citu cilvēku jūtas	x			
8.12.	Parasti paklausīgs, dara to, ko liek pieaugušie		x		
8.13.	Bieži ir nelaimīgs, nomākts vai raudulīgs		x		

8.14. Citas izglītojamam raksturīgas uzvedības izpausmes ikdienā (ja nepieciešams)

Bieži mēdz traucēt citiem bērniem nodarbībās, ir nenoturīga uzmanība. Neprot izrādīt emocijas, nav līdzpārdzīvojuma, empātijas. Mēdz būt histērijas lēkmes par sīkumiem

8.15. Secinājumi un novērojumi

9. Ieteikumi

9.1. Izglītojamā stiprās un vājās puses (ko izglītojamais prot un dara ar prieku, jomas,

Stiprās puses – prot tekoši lasīt, pārzina Latvijas ģeogrāfisko kontūrkarti, rēķina. Vājās puses, uzvedības problēmas, emociju trūkums, nav noturīga uzmanība, vāji attīstīta sīkā kurās nepieciešams atbalsts) motorika, nav iztēles spēju, nevēlas iesaistīties fiziskās aktivitātēs.

9.2. Ieteikums par to, vai izglītojamam nepieciešams Ministru kabineta 2019. gada 19. novembra noteikumos Nr. 556 "Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām" noteiktais izglītības iestādes atbalsta speciālista atzinums (atzīmēt atbilstošo):

ir nepieciešams atbalsta speciālista atzinums

nav nepieciešams atbalsta speciālista atzinums

9.3. Citi ieteikumi (ja nepieciešams)

Izvērtētājs

(vārds, uzvārds, paraksts*)

Datums*

Izglītojamā likumiskais pārstāvis

(vārds, uzvārds)

iepažīstināts ar speciālo vajadzību izpētes rezultātiem un ieteikumiem.

Izglītojamā likumiskais pārstāvis

(vārds, uzvārds, paraksts*)

Pielikums Nr.5 *Individuālās izglītības programmas apguves plāns izglītojamiem ar speciālajām vajadzībām*

2. pielikums
Ministru kabineta
2019. gada 19. novembra
noteikumiem Nr. 556

Individuālais izglītības programmas apguves plāns izglītojamam ar speciālām vajadzībām

I. Informācija individuālā izglītības programmas apguves plāna izveidei

1. Ziņas par izglītojamo

Vārds, uzvārds

Dzimšanas dati

Izglītības iestāde, klase (grupa)

Datums, kad konstatēta atbalsta nepieciešamība

Joma, kur nepieciešams atbalsts

2. Plāna izstrādes pamatojums

Pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinums

x

Konstatētas attīstības/mācīšanās grūtības

Cita veida atbalsts

x

3. Atbalsta speciālistu atzinumi plāna sastādīšanas brīdī (izglītības, psiholoģiskais, valodas, sociālais un uzvedības vērtējums)

Informācijas avots	Datums	Izvērtēšanas rezultāti
Ārsta konsultanta slēdziens		Valodas attīstības aizture, jaukti specifiski attīstības traucējumi. Neprecizēti difūzi attīstības traucējumi

4. Izglītojamā stiprās puses un jomas, kurās nepieciešams atbalsts

Stiprās puses (ko izglītojamais prot un labprāt dara)	Jomas, kuras jāpilnveido/kurās nepieciešams atbalsts
Tekoši lasa, ir laba fonemātiskā dzirde	Tehnoloģiju mācību joma
Rēķina, aizraujas ar galda spēlēm	Socializēšanās
Pārzina Latvijas ģeogrāfisko kontūrkarti	Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma

5. Mācību priekšmeti vai nodarbības, uz kurām attiecas plāns

Tehnoloģiju mācību joma

Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma

6. Pielāgojumi

Datums	Septembris, oktobris	Novembris, decembris	Janvāris, maijs
Mācību pielāgojumi	Individuālais atbalsta materiāls.	Individuālais atbalsts.	Individuālais atbalsts.
	Pielāgotas darba lapas, dabas materiāli, reizēm dators.	Pielāgotas darba lapas, citu līdzīgu uzdevumu pildīšanā.	Pielāgotas darba lapas, citu līdzīgu uzdevumu pildīšanā.
	Atbalsta persona.	Atbalsta persona.	Atbalsta persona.
Datums	Septembris ,oktobris	Novembris , decembris	Janvāris, maijs
Mācību pielāgojumi			
Vides pielāgojumi			
Pārbaudes darbu pielāgojumi			

Papildu informācija

7. Izglītojamam izglītības iestādē noteiktie papildu atbalsta pasākumi ārpus mācību procesa

Pasākumi (korekcijas nodarbības, logopēdijas nodarbības, konsultācijas, nodarbības pie psihologa, ārstnieciskā vingrošana u. c.)	Nodarbību laiki	Speciālists
Logopēda nodarbība	Trešdiena (grupu) Individuālā	I.Z.
Fizioterapija	Ceturtdiena (individuāla)	T.R.
	Piektdienā (grupu)	D.Z.
Psihologs	Otrdiena	I.Z.
Ritmika	Pirmdiena	I.Z.
Ārstnieciskā peldēšana	Trešdiena	D.Z.
Relaksējošā peldēšana		M. L.

2022./2023.m. g.

Mācību priekšmets/nodarbība Kultūras izpratnes un pašizpausmes mākslā mācību joma, tehnoloģijas, sports un veselība, logopēdija

Mācību procesa organizācija

Sasniedzamie rezultāti/mērķi	Metodes, materiāli, resursi, nodarbību skaits nedēļā	Pedagog s	Sākuma datums un pārbaudes datums	Progress/rezultāti (jaunumi, kas sasniegts/nav sasniegts)
	Līdzsvara vingrojumi	T. R.		
			<i>Visu gadu</i>	
Vienpakāpju instrukciju pildīšana.	Vienkāršas mutiskās instrukcijas, pamudinājums, atbalvojums.	S. B.	Oktobris/ decembris <i>Janvāris/maijs</i>	
Kārtība nodarbību laikā(Kontrolēt emocijas).	Darbojas ar asistentu.	A.L . ,S.B. , I.Z.	<u>Oktobris/maijs</u>	
Vārdu krājuma papildināšana.	Sīkās motorikas attīstība. Darbs ar attēlu, mīklas.instrukcijas	I.Z.	<u>Oktobris/ decembris</u> <i>Janvāris/ maijs</i>	
Fonemātisko procesu pilnveide.	Interaktīvie uzdevumi.	I.Z.	<u>Oktobris/ decembris</u> <i>Janvāris/ maijs</i>	
Skaņu izruna	Artikulācijas vingrinājumi.	I. Z.	<u>Oktobris/ decembris</u>	Starpzobu sigmatisms.
Teikuma veidošana.	Logopēdiskās nodarbības, individuālais atbalsts.	I.Z.	Oktobris/decembris	Veido teikumus.
			<i>Janvāris/ maijs</i>	

III. Vienošanās par plāna īstenošanu

Sadarbība ar likumiskajiem pārstāvjiem (sasniegtie rezultāti, turpmāk veicamais darbs)

Datums	Aktivitāte (mājās)	Turpmāk plānotās darbības
Oktobris/ maijs	Grāmatu lasīšana priekšā, pārrunāšana. Saruna par attēlā redzēto. Zilbes veidošana.	Spēles, kas veicinātu runas attīstību.
Oktobris/ maijs	Dienas režīms. Piktogrammas. Sarunas.	
Oktobris/ maijs	Vienkāršas instrukcijas(novelc zābakus,paņem šķīvi, atnes grāmatiņu).	Ieteikumu uzklaušīšana no vecākiem. Saskaņošana. Plāna izpilde.
Oktobris/ maijs	Iesaistīties rotaļās kopā ar bērnu.	Brīvajā laikā, vest uz bērnu pulciņiem , kur ir saskarsme ar citiem bērniem(nepiespiestā atmosfērā).

2022./2023.m. g.

Datums	Aktivitāte (mājās)	Turpmāk plānotās darbības
Oktobris/ maijs	Grāmatu lasīšana , kopīga pārrunāšana. Saruna par attēlā redzēto.	Spēles, kas veicinātu runas attīstību.
Oktobris/ maijs	Dienas režīms. Sarunas.	
Oktobris/ maijs	Vienkāršas instrukcijas(novelc zābakus ,paņem šķīvi, atnes grāmatiņu).	Ieteikumu uzklaušīšana no vecākiem. Saskaņošana. Plāna izpilde.
Oktobris/ maijs	Iesaistīties rotaļās kopā ar bērnu.	Brīvajā laikā, vest uz bērnu pulciņiem , kur ir saskarsme ar citiem bērniem(nepiespiestā atmosfērā).

Paredzētais plāna izvērtēšanas datums
(periods)

maijs 2023.

Komentāri

Pielikums Nr. 6 “Intervija ar audzēkņa mammu”

Intervija notika rakstiski, jautājumi tika iesūtīti un atsūtīti atpakaļ elektroniski.

1. Kad jūs sapratāt, ka ar jūsu bērna attīstību kaut kas nav kārtībā?

Mamma: Jau 2,5 – 3 gadu vecumā varēja manīt, ka ar bērnu kaut kas nav īsti kārtībā, viņš nerunāja, neveidoja acu kontaktu, riņķoja, bija dusmu un agresijas, raudāšanas lēkmes. Nedarīja, ko lika, neatsaucās. Tad es sāku meklēt ārstu palīdzību.

2. Kā to uztvērāt?

Mamma: Neteiksim, ka man tas bija liels šoks un pārsteigums, jo man rados ir garīgās veselības problēmas. Protams, nekā patīkama tajā nav. Var teikt tā, ka es nepadevos un sāku meklēt informāciju, meklēt speciālistus, griezos visur, kur vien varēju. Varu pateikt citiem vecākiem, kam ir līdzīgas problēmas, ja paši nemeklēsiet, neko jums nepiedāvās. Te ir jābūt neatlaidīgam uzstājīgam, nedrīkst padoties.

3. Vai jums ir pilnībā skaidrs, kas ar AST?

Mamma: It kā jā, tik daudz ir dzirdēts, es vairāk esmu klausījiesies, lasījusi citu vecāku pieredzi.

4. Kāds ir jūsu bērns, kā jūs viņu raksturotu?

Mamma: Bērns fiziski ir neatkarīgs, pietiekami labi runā, lai viņu saprastu. Ir atvērts piedzīvojumiem, ceļojumiem un izklaidēm. Piesardzīgs ar cilvēkiem, citreiz pat kautrējas vai baidās, bet draudzīgs ar pārdevējām un sabiedrisko transportu šoferiem. It kā nosvērts, bet emocionāli ļoti ekspresīvs. Kašķīgs un ietiepīgs, vienmēr grib būt vadībā. Izteikti nepatīk zaudēt. Bērns biežāk zina, ko grib, bet ir slinks un lēnīgs. Pret mammu ļoti mīļš un rūpīgs.

5. Kas ir grūtākais ar ko ikdienā sastopaties, audzinot bērnu ar AST?

Mamma: Bērnam ir izaicinoši opozicionāra uzvedība, tādēļ bieži jāņem virsroku vadībā, lai bērns izpildītu pienākumus, kaut vai, lai iztīra zobus. Katru dienu jāstāsta, kāpēc jātīra zobi, jābūt blakus, lai to izdarītu. Ikdienā grūti ir tas, ka bērns neprot savaldīt dusmas, ko izraisa pat nelieli sīkumi, piemēram, nokrita karote. Bērns nemāk draudzīgi spēlēties ar brāli, dusmojas, vai sit, nav viņam pa prātam.

6. Jūs minējāt, ka klīniskais psihologs jums ieteica dusmu un agresijas reizēs bērnu sodīt. Kā izpaužas sods?

Mamma: Pirmo reizi, kad man klīniskais psihologs teica, ka man ir jāņem virsroka audzināšanā, t.i. bērns klausā vecāku nevis otrādi, dēlam bija ap 3,5 gadi. Tad es arī sāku izmantot nosacījumus "paēst un pēc tam skatīties" multeni". Lai nesistu brālim, kad abi spēlējās izmantoju "time out". Nosēdināju uz krēslīņa, ja sit vai grūž brāli, viņš redz, ka brālis spēlējas, bet viņam neļauju, pat nācās turēt ar spēku, un teicu: "Ja sitīsi, sēdēsi un nespēlēsi". Un, tā katru reizi, kad fiziski aizskāra, pat 20 reizes dienā. Tas aizņēma kādu nedēļu, lai pamanītu izmaiņas, mēnesis, lai nostiprinātu šīs prasmes. Bet, pēc laika, piemēram pāris mēneši, viņš atkal mēģināja un, tad man bija jāatkārto process, bet tad jau ātrāk pierada.

Tā ir Montessori audzināšana laikam, kad, ja dara kaut ko sliktu, tad soda ar to, ka neļauj darīt, kas viņiem sagādā prieku, piemēram, viņš redz to mantu savu, bet nevar aizsniegt, atļauj spēlēties ar nosacījumu, ka attiecīgi kaut ko nedarīs.

Tā bija spēļu istabā. svešus bērnus grūstīja. Tikko tas notiek, es viņu paņēmu, nosēdinu blakus un turu, ļaušu spēlēties ar nosacījumu, ka nedarīs pāri. Vienā dienā tas notika kādas 3-4 reizes un tad jau saprata, ka negrib sēdēt. Sliktāk būtu, ja bērnu vestu prom, ja slikti uzvedās, es tā nedarīju.

7. Vai lietojāt arī kādus medikamentus?

Mamma: Protams, kad sākās pastiprināta trauksme, tad līdzēja zāles, vienīgās. Zyklor satur aktīvo vielu aripiprazolu, kas pieder zāļu grupai, ko sauc par antipsihotiskiem līdzekļiem. To lieto, lai ārstētu pieaugušos un pusaudžus no 15 gadu vecuma, kuriem ir slimība ar šādiem raksturīgiem simptomiem, piemēram, neesošu lietu dzirdēšana, redzēšana vai jušana; aizdomīgums, maldīgi uzskati, nesakarīga runa un uzvedība un emocionāls seklums. Cilvēki ar šādu stāvokli var izjust arī depresiju, vainas apziņu, trauksmi vai sasprindzinājumu.

8. Vai apmeklējāt audiologopēdu?

Mamma: Audiologopēds 4 gadu vecumā palīdzēja ļoti. Bet viņa toreiz vairāk izmantoja metodi kā ABA terapijā, mācīja gaidīt savu kārtu, prasīt ar vārdiem, bet pēc kādām 5 nodarbībām sāka attīstīties runa daudz maz. Audiologopēdu grūti dabūt. Rīgā biju pieteikusi bērnu, kad viņam bija 5 gadi, nesen zvanīja, ka pienākusi rinda, kad bērnam jau 7 gadi!!! Labi, ka biju sameklējusi audiologopēdu citur.

9. Kādas papildus terapijas vēl esat apmeklējuši?

Mamma: Kad bija tā lielā trauksme, mums patrāpījās psihologs ar smilšu terapiju. Pirmās reizēs bija haoss smilšu kastē, bet ar laiku (paralēli iedarbojoties zālēm) sāka veidoties stāsts. Kādu gadu reizi nedēļā/ divās gāja pie psihologa.

Kad ieguvām iespēju sociālajos projekta ietvaros piedalīties, tad bija kanisterapija, man likās, ka viņam patiks suns, bet viņš ļoti izvairījās, baidījās, protams uz aicinājumu paglāstīt minimāli ātri izdarīja un prom. Tāpēc domāju, ka uz zirga neuzkāps vispār. Tad nāca Aba terapija. tur atkal jau uz gaidīšanu, savu kārtu, palūgšanu. Tur momentā bija jūtami uzlabojumi, plus tas bija braucot uz citu pilsētu kā vesels piedzīvojums, daudz iespaidu un emociju.

Zirgu terapija deva lielu atspērienu pašapziņā. Bet tas arī pateicoties Aba terapijai, kurā iedrošināja uz sarunām ar cilvēkiem (pārdevēja, šoferis u.tml.). Pirmo reizi, kad gājām uz zirgiem, bez manas palīdzības aizgāja pie zirga, un pat ne mirkli nesabijās. Pēc dažām reizēm jau patstāvīgi sēdēja un pat sāka vingrot, kas ļoti pacēla apziņu par sevi kā personību. Sajūsma liela. Un tas ļoti patika, ka prasīja kad vēl būs. Ja es tagad atceros, kāds viņš bija pirms pusgada un tagad, tad ir ļoti liela atšķirība. Saprāšana par sabiedrību ir lielāka.

10. Kas vēl uz jūsu bērnu iedarbojas pozitīvi?

Mamma: Man liekas, tas kas iedarbojas pozitīvi ir braukāšana pa pilsētām gan ar sabiedrisko, gan ar mašīnām. Sava veida terapija, sēdi un skaties kā mainās pasaule aiz loga. Tas viņam bija ievests kopš dzimšanas.

11. Kā jums liekas, vai jūsu bērns ir pozitīvi adaptējies pirmsskolas izglītības iestādē?

Mamma: Manuprāt, tagad, 7 gadu vecumā, adaptējies jau ļoti labi, jo spēj daudz maz regulēt savu uzvedību, sarunāties ar bērniem un klausīt skolotāja norādījumiem.

12. Kāda ir attieksme no iestādes puses pret jūsu bērnu?

Mamma: Vispārīgi vairāk pozitīva un atbalstoša attieksme. Tieši izglītības iestādes darbinieki ir pamudinājuši apmeklēt speciālistus, lai palīdzētu bērnam un paši bija ieinteresēti palīdzēt bērna attīstībai.

13. Vai esat iepazīstināta ar bērna individuālo atbalsta plānu?

Mamma: Individuālo plānu esmu redzējusi, gribētos, lai man būtu arī kopija. Par izvērtēšanas karti neatceros. Gribētos dzirdēt par panākumiem, lai varu iesaistīties un palīdzēt ko uzlabot

14. Vai Jūtat, ka esat daudz ieguldījusi bērna labā?

Mamma: Man teica arī psihologs un Aba terapeite, ka esmu daudz viņā ieguldījusi, mīlestības, uzmanības. Bieži nācās aizstāvēt vecāka pozīciju un nenolūst, kad bija kliegšana un krišana gar zemi, it īpaši sabiedrībā.

Pielikums Nr.6 *Dienas plāna kartītes*

Es,
Solvita

Baumane-
Jendroka

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors Solvita Baumane-
Jendroka

(vārds, uzvārds)

(paraksts) Baumane

Datums: 20.12.2022.